

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRK REKABET HUKUKUNDA DE MINIMIS (HOŞGÖRÜLEBİLİRLİK) KURALI

Sezen Dilege BEŞİR*

ÖZET

“De minimis (hoşgörülebilirlik)” kuralı çoğunlukla Anglosakson hukukunda uygulama alanı bulurken, Kara Avrupası hukukunda daha sınırlı bir işleve sahiptir. Buna karşılık kural, Avrupa Birliği hukukunun çeşitli alanlarında ve bilhassa rekabet hukukunda sıklıkla uygulanmaktadır. Rekabet hukuku anlamında de minimis kuralı; normal şartlar altında bir rekabet ihlali oluşturan anlaşma, uyumlu eylem ve kararların; bu anlaşma, uyumlu eylem ve kararların tarafı olan teşebbüslerin iktisadi güçlerinin ve pazar paylarının düşük olması sebebiyle piyasa üzerinde hissedilir bir etki yaratmaması ve bu nedenle ihlal olarak görülmemesi şeklinde tanımlanabilir. Avrupa Birliği rekabet hukuku de minimis kuralını oldukça detaylı düzenlemelere konu ederken, Türk rekabet hukukunda yakın zamana kadar de minimis kuralı ile ilgili açık bir düzenleme yer almamış ve kural, Rekabet Kurulu’nun kararları doğrultusunda şekillenmiştir. Ancak Haziran 2020’de Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’da yapılan değişikliklerle de minimis kuralı, Türk rekabet hukukunda ilk kez kanuni düzenlemelere konu olmuştur. Türk hukukundaki bu düzenlemenin mehası Avrupa Birliği hukukundaki düzenleme olduğu için, konunun mukayeseli olarak ele alınması tercih edilmiştir. Bu kapsamda öncelikle de minimis kuralının tanımı ve benzer kavramlarla ilişkisi ele alınmış, ardından Avrupa Birliği rekabet hukukundaki düzenlemeler incelenmiştir. En son Türk rekabet hukukundaki durum, 2020’de yapılan kanun değişikliği öncesi ve sonrası şeklinde ikiye ayrılarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: De Minimis Kuralı, Rekabet Hukuku, KOBİ, Pazar Payı Eşiği, Amaç Yönünden Rekabeti Sınırlayan Anlaşmalar

---

* Arş. Gör., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı/İSTANBUL, e-posta: sezen.besir@izu.edu.tr,

ORCID: 0000-0001-7158-6991

DOI: 10.34246/ahbvuhfd.1101677

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 11/04/2022

Yayınlanmasının Uygun Görüldüğü Tarih: 22/05/2022

DE MINIMIS RULE IN EUROPEAN UNION AND TURKISH COMPETITION LAW

ABSTRACT

While “de minimis” rule is mostly applied in Anglo-Saxon law, it has a more limited function in Continental law. On the other hand, the rule is frequently seen in various fields of European Union law, especially the competition law. In the context of competition law, de minimis rule can be defined as considering some agreements, concerted practices and decisions which would be the violation of competition law under normal circumstances as negligible, because their effects on the market are insignificant. While European Union competition law makes detailed regulations about de minimis rule, there has not been a clear regulation regarding the rule in Turkish competition law until recently and the rule was mainly given shaped with the decisions of Turkish Competition Authority. Since the source of the regulation in Turkish law is mainly European Union competition law, it was preferred to handle the subject comparatively. At first, the definition of de minimis rule and its relationship with similar concepts are discussed, then the regulations in European Union competition law are examined. Lastly, the situation in Turkish competition law is studied by dividing the subject into two as before and after the law amendment in 2020.

Keywords: *De Minimis Rule, Competition Law, Small and Medium Sized Enterprises, Market Share Threshold, Restrictions of Competition by Object*

GİRİŞ

Rekabet hukuku temelinde, amacı yahut etkisi bakımından gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak rekabeti engelleyen, bozan ve kısıtlayan anlaşma, uyumlu eylem ve kararlar yasaklanmıştır. Buna karşılık bir rekabet hukuku ihlali teşkil etmesine rağmen, rekabeti bozucu etkisi piyasalar üzerinde hissedilir derecede olmayan anlaşma, uyumlu eylem ve kararların yasak kapsamı dışında tutulması de minimis kuralı olarak adlandırılmaktadır.

De minimis kuralının ortaya çıkmasında iki temel sebep etkili olmuştur. Bunlardan ilki, küçük nitelikteki uyuşmazlıkların mahkeme veya diğer karar mercilerinin önüne taşınmasını engellemek ve bu sayede usul ekonomisini sağlamaktır. Rekabet hukuku bakımından ön plana çıkan asıl sebep ise küçük ve orta ölçekli işletmelerin kimi haksız eylemlerinin görmezden gelinmesi suretiyle bu işletmelerin, piyasadaki büyük rakipleri karşısında rekabet edebilme güçlerini artırmaktır. Bu anlamda de minimis kuralının muhatabı öncelikli olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerdir.

De minimis kuralının hangi hallerde uygulanacağını belirlemek için hem Avrupa Birliği hem de Türk rekabet hukukunda kabul edilen temel ölçüt, rekabet ihlali oluşturan anlaşmanın tarafı olan teşebbüslerin pazar payı olmuştur. Zira bir teşebbüsün pazarda sahip olduğu yer ne kadar büyükse, eylemlerinin piyasadaki rekabeti etkileyebilme gücü de kural olarak o kadar büyüktür. Ancak kimi hallerde teşebbüslerin pazar payı düşük olmasına rağmen, ilgili pazarın özelliği nedeniyle rekabetin ihmal edilemeyecek ölçüde sınırlanmış olması mümkündür. Bu anlamda de minimis kuralının uygulanmasında pazar payları yol gösterici bir ölçüt olmakla birlikte, kesin bir sınır çizmemektedir. İlgili pazarın ve teşebbüslerin özellikleri de incelenmelidir.

Çalışmamız kapsamında öncelikle de minimis kuralının kavramsal tanımı ve ortaya çıkmasının arkasındaki sebepler incelenecek, daha sonra Avrupa Birliği rekabet hukukunda kuralın gelişimi ve kuralın uygulanabilmesi için gerekli şartlar ele alınacaktır. Son bölümde ise Türk hukukundaki durum, 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'da Haziran 2020'de yapılan değişikliklerden önce ve sonra olmak üzere iki farklı bölümde incelenecektir.

I. DE MİNİMİS KURALININ ANLAMI, ORTAYA ÇIKMASINDAKİ SEBEPLER VE BENZER KAVRAMLARLA İLİŞKİSİ

A. Kavramsal Tanım

Latince “önemsiz şey” anlamına gelen de minimis, aslında “hukuk/hâkim önemsiz konularla ilgilenmez” şeklinde tercüme edilen “*de minimis non curat lex/de minimis non curat praetor*” ifadesinin kısaltılmış halidir¹. 15. yüzyılda özel hukukta uygulanmaya başlayan² kuralın temelinde; önemsiz olarak nitelenebilecek küçük sorunların yargıya taşınma imkânının sınırlanması, böylece mahkemelerin gereksiz yere meşgul edilmesinin engellenmesi fikri yatmaktadır.

Kavram özellikle Anglosakson hukuk sisteminde sözleşme ve haksız fiil uyuşmazlıklarından ceza hukukuna kadar geniş bir uygulama alanı bulurken³, Kara Avrupası hukuk sisteminde daha sınırlı olarak uygulanmaktadır. Zira Kara Avrupası hukukunda genel olarak tüm zararların dava edilebilir nitelikte olduğu kabul

---

¹ Bryan A. Garner (Ed.), *Black's Law Dictionary*, 9. Bası, Thomson Reuters, 2009, s. 496.

² De minimis kuralının uygulamalarına Romalı hukukçular Callistratus, Ulpianus ve Paulus'un eserlerinde rastlandığı, buna karşılık de minimis veya onunla aynı anlama gelen bir kavrama Digesta'da yer verilmediği; “de minimis non curat praetor” ifadesinin ilk defa Portekizli hukukçu Agostinho Barbosa'nın *Tractatus Varii* isimli hukuk terimlerini derlediği eserinde görüldüğü belirtilmektedir. – Max L. Veech / Charles R. Moon, “De Minimis Non Curat Lex”, *Michigan Law Review*, 45(5), 1947, s. 538-539.

³ Jeff Nemerofsky, “What is a ‘Trifle’ Anyway?”, *Gonzaga Law Review*, 37(2), 2001-2022, s. 324.

edilmektedir⁴. Bu anlayışa paralel olarak Kara Avrupası ülkelerinin pozitif hukuk düzenlemelerinde büyük çoğunlukla bu kurala yer verilmediği görülmektedir. Her ne kadar Kara Avrupası pozitif hukuk düzenlemelerinde de minimis kuralına açıkça yer verilirse de çok küçük nitelikteki kimi zarar ve uyuşmazlıkların mahkemeler önüne taşınmasının engellenmesi dürüstlük kuralından kaynaklanabilir⁵. Bunun haricinde Avrupa Birliği hukukunda de minimis kuralı yalnızca rekabet hukukunda değil, hukukun diğer alanlarında da görülmektedir⁶.

Rekabet hukuku perspektifinde de minimis, esas itibariyle çalışmamızın konusunu oluşturduğu üzere, rekabet ihlali oluşturan anlaşma, uyumlu eylem ve kararların, piyasa üzerindeki etkilerinin ihmal edilebilecek kadar düşük olduğu durumlarda; bu anlaşma, uyumlu eylem ve kararların rekabeti bozucu davranış yasağı kapsamı dışına çıkarılması anlamına gelmektedir⁷. Bu yönüyle de minimis kuralı, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma (ABİHA)'nın 101. maddesi⁸ ile Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun (RKHK)'un 4. maddesinde⁹ yer alan yasağın istisnası olarak değerlendirilebilir.

⁴ Selin Özden Merhacı / Vehbi Umut Erkan, “Anglo-Amerikan Hukukundan Kıta Avrupası Hukukuna – Özel Hukukta De Minimis Kuralı”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(2), 2018, s. 51.

⁵ Örneğin TMK m. 737/2 ve mehazı İsviçre Medeni Kanunu m. 684/2'de yer alan, diğer Kara Avrupası ülkelerinde de benzerlerine rastlanılan; komşuların, birbirlerinin hoşgörülebilir seviyede kalan rahatsızlıklarına katlanma yükümlülüğünün de minimis kuralının bir örneği olduğu belirtilmektedir. – Helmut Koziol, “Comparative Conclusions”, Helmut Koziol (Ed.), *Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective*, Jan Sramek Verlag, 2015, s. 794.

⁶ Örneğin üye devletlerdeki üreticilerin ayıplı ürün sorumluluğuna ilişkin 85/374/EEC sayılı Direktif'in 9. maddesine göre, ayıplı ürün dışındaki eşyaya gelen zararın, tazmin edilebilmesi için en az 500 avro olması gerekir.

⁷ Emel Badur, *Türk Rekabet Hukukunda Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar*, Rekabet Kurumu, 2001, s. 77; Gülören Tekinalp / Ünal Tekinalp, *Avrupa Birliği Hukuku*, Beta Yayınları, 1997, s. 358; Kerem Cem Sanlı, *Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanunda Öngörülen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı Sözleşme ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği*, Rekabet Kurumu, 2000, s. 102; Metin Topçuoğlu, *Rekabeti Kısıtlayan Teşebbüsler Arası İşbirliği Davranışları ve Hukuki Sonuçları*, Rekabet Kurumu, 2001, s. 145; Pelin Güven, *Rekabet Hukuku*, 2. Bası, Yetkin Yayınları, 2008, s. 209; Yılmaz Aslan, *Rekabet Hukuku: Teori ve Uygulama (Rekabet Hukuku 2021)*, 6. Bası, Ekin Basım Yayın, 2021, s. 140.

⁸ ABİHA m. 101/1: “Üye devletler arasındaki ticareti etkileyebilecek nitelikte olan ve amacı veya etkisi iç pazardaki rekabetin engellenmesi, kısıtlanması veya bozulması olan ve özellikle aşağıdaki nitelikleri taşıyan tüm teşebbüsler arası anlaşmalar, teşebbüs birliklerinin kararları ve uyumlu eylemler iç pazarla bağdaşmaz ve yasaktır.”

⁹ RKHK m. 4: “Belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemleri hukuka aykırı ve yasaktır.”

Ancak bunun haricinde, Avrupa Birliği rekabet hukukunda de minimis kuralına ilişkin başka bir düzenleme de yer almaktadır. ABİHA'nın 107. maddesinde belirli teşebbüsleri veya belirli malların üretimini kayıtarak rekabeti bozan veya bozma tehlikesi yaratan devlet yardımları ve devlet kaynakları aracılığıyla yapılan yardımlar iç pazarla bağdaşmayan yardımlar olarak kabul edilmiştir. Konuya ilişkin 1407/2013 sayılı Avrupa Komisyonu tüzüğünde, belirli tutarı aşmayan ve belirli bir süre için teşebbüslere sağlanan yardımlar “de minimis yardımı (*de minimis aid*)” olarak tanımlanmış ve bu yardımların ABİHA'nın 107. maddesinde yer verilen rekabeti bozucu yardımlardan sayılmayacağı açıklanmıştır. Tüzüğün 3. maddesine göre üye devletin, bir teşebbüse yaptığı yardım miktarı üç yıllık dönemde 200.000 avroyu aşmıyorsa, de minimis yardımı olarak değerlendirebilecek ve ABİHA'nın 107. maddesi kapsamına girmeyecektir. De minimis kuralının rekabet hukukunda bir görünümü olması sebebiyle devlet yardımlarına ilişkin düzenlemeye burada kısaca yer verilmekle birlikte, çalışmamızda esas olarak rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve kararlar yönünden kuralın uygulanma şartları incelenecektir.

Türk rekabet hukuku öğretisinde de minimis kuralına ilişkin terminoloji birliğin olduğunu söylemek mümkün değildir. “Hoşgörülebilirlik kuralı”¹⁰, “de minimis kuralı”¹¹, “de minimis doktrini”¹², “hissedilir etki”¹³, “rekabetin hissedilir derecede bozulması”¹⁴, önemsiz anlaşmalar”¹⁵, “azımsanabilir nitelikteki anlaşmalar”¹⁶, “hissedilir ölçüde rekabetçi endişe doğurmayan anlaşma ve davranışlar”¹⁷ gibi kavramlara rastlanmaktadır. *Tomur*, de minimis kuralının ne ifade ettiğine ilişkin olarak hem kavramlar hem de tanımlar arasında görülen farklılığın sebebinin, rekabet ihlallerinde aranan hissedilir etkinin ABİHA'nın 101. maddesinde yer alan üye devletler arasındaki ticaretin etkilenmesi koşulu ile ilişkisinin farklı

¹⁰ Aslan, *Rekabet Hukuku 2021*, s. 140; İlhan Yiğit, *Rekabet İhlallerinden Doğan Tazminat Sorumluluğu*, Vedat Kitapçılık, 2013, s. 70; Tekinalp / Tekinalp, s. 358.

¹¹ Badur, s. 77; Güven, s. 208.

¹² Ateş Akıncı, *Mukayeseli Hukuk Açısından Amerikan ve Avrupa Topluluğu Hukukunda Rekabetin Yatay Kısıtlanması*, Rekabet Kurumu, 2001, s. 193; Sanlı, s. 101; Topçuoğlu, s. 145.

¹³ Zekeriyya Arı, “Rekabet Hukukunda De Minimis Kuralı (Hissedilir Etki)”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 21(4), 2002, s. 71.

¹⁴ Gamze Aşçıoğlu Öz, *Avrupa Topluluğu ve Türk Rekabet Hukukunda Hakim Durumun Kötüye Kullanılması*, Rekabet Kurumu, 2000, s. 56; Meltem Küçükayhan Aşçıoğlu, *Rekabet Hukuku ve Dağıtım Sözleşmeleri*, Adalet Yayınevi, 2011, s. 72.

¹⁵ Kemal Erol, *Rekabet Kurallarının Ülke Dışı Uygulanması*, Rekabet Kurumu, Ankara, 2000, s. 66.

¹⁶ Arif Esin, “Avrupa Birliği Rekabet Hukuku’nda De Minimis Kuralı Değişiyor”, *Rekabet Bülteni*, 3(5), 2001, s. 10.

¹⁷ Mustafa Ateş, *Rekabet Hukukuna Giriş (Rekabet Hukuku)*, 2. Bası, Adalet Yayınevi, s. 130.

değerlendirilmesinden kaynaklanabileceğini ifade etmiştir¹⁸. Haziran 2020’de RKHK’de yapılan değişiklikleri takiben çıkarılan de minimis kuralına ilişkin tebliğde “rekabeti kayda değer ölçüde kısıtlamayan” kavramı tercih edilmiştir. Biz de çalışmanın genelinde “de minimis kuralı” ifadesini kullanmakla birlikte, kuralın Türkçe karşılığı olarak “hoşgörülebilirlik kuralı” kavramını tercih ettik.

B. Kuralın Ortaya Çıkmasına Etkili Olan Sebepler

1. Usul Ekonomisi

Genel olarak de minimis kuralının hizmet ettiği amaçların başında usul ekonomisi gelir. Yargılamanın basit, çabuk ve ucuz gerçekleşmesi olarak tanımlanan usul ekonomisi adil yargılanma hakkının bir gereğidir¹⁹. Mahkemelerin ve diğer karar mercilerinin iş yüklerinin çok fazla olması, uyuşmazlıkların uzun süreler sonunda karara bağlanmasına sebebiyet vermekte, bu durum da adaleti geciktirmektedir.

De minimis kuralı, hoş görülebilir seviyede olduğu kabul edilebilir kimi uyuşmazlık ve zararların dava/talep konusu yapılmasını engelleyerek en başta usul ekonomisine hizmet etmektedir. Kuralın, özellikle yargılama masrafları ve süresinin davadan beklenen potansiyel faydadan daha büyük olduğu durumlarda uygulanması gerektiği ifade edilmektedir²⁰. Rekabet hukuku bakımından da kural olarak ihlal teşkil eden bazı eylemlerin, piyasadaki etkilerinin hissedilir derecede olmaması halinde soruşturmaya konu edilmemesi, rekabet otoritelerinin dosya yükünü azaltarak usul ekonomisine katkı sağlamaktadır.

2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Piyasa Faaliyetlerinin Devamının Sağlanması

De minimis kuralının rekabet hukukunda uygulanmasının asıl sebebi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) piyasa faaliyetlerinin devamının sağlanmasıdır. KOBİ’ler hızlı karar alabilen yapıları, üretim maliyetlerinin düşük olması gibi olumlu özellikleriyle piyasaya hareketlilik ve rekabetçi bir ortam kazandırarak, ekonominin temel yapı taşlarını oluşturmaktadırlar²¹. Ne var ki KOBİ’lerin, piyasadaki büyük ölçekli işletmelere karşı rekabet edebilmesi güçtür. İşte bu sebeple KOBİ’ler, piyasadaki rekabeti hareketlendirecek dinamik sermaye yapıları

¹⁸ Kerem Tomur, *Kobiler ve Rekabet Politikası – De Minimis Kuralının Rekabet Hukukundaki Yeri, İşlevi ve Uygulama Prensipleri*, Rekabet Kurumu, 2004, s. 21.

¹⁹ Hakan Pekcanitez / Oğuz Atalay / Muhammet Özkes, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 5. Bası, Vedat Kitapçılık, 2017, s. 189.

²⁰ Andrew Inesi, “A Theory of De Minimis and a Proposal for Its Application in Copyright”, *Berkeley Technology Law Journal*, 21(2), 2006, s. 956.

²¹ Tomur, s. 7.

olmalarından hareketle diğer teşebbüslerden farklı rekabet uygulamalarının konusu olabilmektedirler²². De minimis kuralının uygulanmasıyla, KOBİ'lerin faaliyetlerinin ve hatta birbirleriyle aralarındaki iş birliklerinin desteklenmesi ve bu sayede büyük ölçekli işletmeler karşısında piyasadaki varlıklarını sürdürebilmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır²³.

Aşağıda ele alınacağı üzere Avrupa Komisyonu da de minimis kuralı ile ilgili duyurularında KOBİ'ler arasındaki anlaşmaların Birlik ülkelerindeki ticareti önemli ölçüde etkileyemeyeceğini, bu nedenle KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilen ve kural olarak ihlal niteliğinde olan bazı davranışların görmezden gelinebileceğini ifade etmektedir²⁴.

C. De Minimis Kuralının Benzer Kavramlarla İlişkisi

Per se ve *rule of reason* öğretileri, de minimis kuralında olduğu gibi teşebbüsler arası anlaşma, eylem ve kararların rekabet ihlali oluşturup oluşturmadığının tahlilinde belirleyici olmaktadır. *Per se* rekabet ihlalleri, rekabet ihlali oluşturduğu açık olan ve rekabet hukuku kurallarına uygun olmadığını ortaya koymak için detaylı analize ihtiyaç duyulmayan davranışları ifade eder²⁵. Buna karşılık haklı sebep olarak tercüme edilebilecek *rule of reason*, per se ihlalin bulunmadığı durumlarda, ilgili davranışın rekabet ihlali oluşturup oluşturmadığının tespitinde tüm faktörlerin dikkate alınarak inceleme yapılması anlamına gelir²⁶. Görüldüğü üzere *per se* ve *rule of reason* öğretileri; teşebbüsler arası anlaşma, eylem ve kararların rekabete olan etkisini *nitelik* yönünden analiz etmektedir²⁷. Buna karşılık de minimis kuralının uygulandığı hallerde, ihlali gerçekleştiren teşebbüslerin pazar paylarının düşük olması sebebiyle piyasadaki rekabeti hissedilir derecede etkilemediklerinin kabul edilmesi, yani anlaşmaların *nicelik* yönünden yasak kapsamı dışına çıkarılmaları söz konusudur.

---

²² İsmail Hakkı Karakelle, “Rekabet Politikası ve Türkiye Deneyimi”, *Türkiye İkinci Uluslararası Rekabet Sempozyumu (6-7 Mart 2000, İstanbul/Türkiye)*, Rekabet Kurumu, 2000, s. 134.

²³ Arı, s. 70; Mustafa Ateş, “Son Yapılan Düzenlemeler Işığında AB Rekabet Hukuku ve Politikasına Genel Bir Bakış (AB Rekabet Hukuku ve Politikası)”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 7(2), 2008, s. 58.

²⁴ Arı, s. 70.

²⁵ Rekabet Kurumu, “Rekabet Terimleri Sözlüğü”, <<https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/geneldosya/rk-terimleri-sozlugu-2018-pdf>>, Erişim Tarihi 23.03.2022.

²⁶ Rekabet Kurumu, “Rekabet Terimleri Sözlüğü”, <<https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/geneldosya/rk-terimleri-sozlugu-2018-pdf>>, Erişim Tarihi 23.03.2022.

²⁷ Arı, s. 86; Sanlı, s. 101.

De minimis kuralına, sonuçları itibariyle benzeyen diğer bir kavram da muafiyettir²⁸. Muafiyette, rekabeti sınırlayıcı olmasına rağmen aynı zamanda olumlu yönleri de bulunan anlaşma ve eylemlerin yasak kapsamı dışına çıkarılması söz konusudur²⁹. Kanun, muafiyet bakımından anlaşmaların; üretim ve dağıtımda gelişme ve iyileşme sağlamaları, tüketiciye faydalı olmaları, piyasanın önemli bir bölümünde rekabeti ortadan kaldırmamaları gibi nitelikleriyle ilgilenmektedir. Görüldüğü üzere hem de minimis kuralının hem de muafiyetin uygulandığı hallerde, rekabet ihlali oluşturduğu kabul edilen davranışlar yasak kapsamında değerlendirilmemektedir. Ancak muafiyette söz konusu davranışlar ağırlıklı olarak nitelik yönünden ele alınmaktadır. Bu anlamda muafiyet ve de minimis kuralı arasındaki fark da yine *nitelik* ve *nicelik* yönünden karşımıza çıkmaktadır³⁰.

Kimi zaman muafiyete ilişkin düzenlemelerde de teşebbüslerin pazar paylarına ilişkin eşiklere yer verilmektedir. Ancak muafiyet düzenlemelerindeki bu pazar payı eşikleri genellikle, de minimis kuralının uygulanması için öngörülen eşiklerden çok daha büyüktür. Zira muafiyet bakımından ilgili piyasada rekabetin önemli ölçüde sınırlanmamış olması şartı aranırken, de minimis kuralının uygulandığı hallerde piyasada kayda değer, hissedilir bir etkinin ortaya çıkmaması söz konusudur.

Bunun yanında, Türk rekabet hukukundaki düzenleme bakımından de minimis kuralı ile muafiyet arasındaki farklardan birinin de Rekabet Kurulu'na verilen yetki olduğunu söyleyebiliriz. RKHK m. 5'te Haziran 2020'de yapılan değişikliklerle, maddede sayılan şartların gerçekleşmesi halinde teşebbüsler arası anlaşma, eylem ve kararların 4. maddedeki yasaktan muaf olduğu açıkça belirtilmiştir. Kanunun önceki metninde yer alan "*Kurul, ... muaf tutulmasına karar verebilir.*" ifadesi değiştirilmiş, böylece şartları sağlayan anlaşma ve eylemlere muafiyet tanınması hususunda Kurul'un takdir yetkisi ortadan kaldırılmıştır. Oysa de minimis kuralını örtülü olarak düzenleyen RKHK m. 41'de Kurul'un, piyasada rekabeti kayda değer ölçüde kısıtlamayan anlaşma ve eylemleri soruşturma konusu yapmayabileceği ifade edilmiştir. Bu durumda Kurul, tebliğle belirlenecek ölçütlerin altında kalsa dahi ilgili anlaşma ve eylemleri soruşturma konusu yapma hususunda takdir yetkisine sahiptir.

²⁸ Ateş, muafiyetleri "bireysel muafiyet", "grup muafiyeti" ve "hissedilir ölçüde rekabetçi endişe doğurmayan anlaşma ve davranışlar" şeklinde üçe ayırarak; de minimis kuralını da muafiyetin bir türü olarak değerlendirmiştir. – Ateş, *Rekabet Hukuku*, s. 129-130.

²⁹ Aslan, *Rekabet Hukuku 2021*, s. 460.

³⁰ Arı, s. 86.

II. AVRUPA BİRLİĞİ REKABET HUKUKUNDA DE MINIMIS KURALI VE UYGULANMASI

A. Avrupa Birliği'nde Kuralın Ortaya Çıkışı

1. 1969 Tarihli *Völk v. Vervaecke* Kararı

Avrupa Birliği'nde de minimis kuralı ilk kez Avrupa Adalet Divanı'nın 1969 tarihli *Völk v. Vervaecke*³¹ kararında yaptığı tespitlerle ortaya çıkmıştır. Alman *Franz Völk, Maison Josef Erd & Co.* isimli işletmesinde çamaşır makinesi imalatı yapmaktadır. Davalı konumunda olan *Établissements J. Vervaecke* ise elektrikli ev aletlerinin dağıtımı ile uğraşan Belçikalı bir limited şirkettir. Tarafların aralarında yaptıkları dağıtım sözleşmesinde *Völk*, ürettiği makineleri Belçika ve Lüksemburg bölgelerinde satması için *Vervaecke*'ye mutlak bölgesel koruma tanımış; *Vervaecke* de dağıtım bölgesi içinde *Völk*'ün ürünlerine benzer başka markaların ürünlerini satmamayı taahhüt etmiştir.

Völk, Vervaecke'nin sözleşmedeki taahhütlerini yerine getirmediği gerekçesi ile dava açmıştır. *Vervaecke* ise savunmasında aralarındaki sözleşmenin ABİHA m. 85/1'deki (Antlaşma'nın bugünkü metninde m. 101/1'i ifade etmektedir) yasağı ihlal ettiğini ve bu nedenle kendiliğinden hükümsüz olduğunu ifade etmiştir. *Vervaecke*, sözleşmeye göre *Völk*'ün anlaşma bölgesindeki başka satıcılara ürünlerinin satımı konusunda yetki veremeyeceğini; kendisinin de aynı pazarda *Völk*'ün ürünlerinden başka ürünleri satamayacağını belirterek bu durumun rekabeti engelleyici nitelikte olduğunu, bu nedenle sözleşmenin kendiliğinden geçersiz sayılması gerektiğini belirtmiştir.

Divan, kararında m. 85/1'deki (m. 101/1) yasağın uygulanabilmesi için taraflar arasındaki anlaşmanın amacı veya etkisi bakımından ortak pazardaki rekabeti engellemesi, sınırlaması yahut bozması gerektiğini ifade etmiştir. Divan'a göre piyasadaki etkisi önemsiz (*insignificant*) olan anlaşmalar, m. 85/1'deki (m. 101/1) yasağın kapsamı dışında kalmaktadır. Mutlak alan korumasının tanındığı anlaşmaların dahi, tarafların ilgili piyasadaki zayıf konumları dikkate alındığında yasak kapsamı dışında kalabileceği yine Divan tarafından belirtilmiştir.

Kararda çamaşır makinesi imalatında *Völk*'ün işletmesinin ortak pazardaki payının %0.08, Almanya pazarındaki payının ise %0.2 olduğu; Belçika ve Lüksemburg'da yapılan çamaşır makinesi satışlarında da *Vervaecke*'nin pazar payının %0.6 olduğu belirtilmiştir. Divan bu rakamları tespit ettikten sonra, yukarıdaki açıklamalarına paralel olarak, piyasa payları bu denli düşük olan

³¹ Court of Justice of the European Union, Franz Völk v. Établissements J. Vervaecke (Case No 5/69), 9 July 1969, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61969CJ0005&from=EN>>, Erişim Tarihi 24.03.2022.

teşebbüslerin gerçekleştirdiği ihlallerin ortak pazarda hissedilir bir etki yaratmadıklarını belirterek m. 81/1'in (m. 101/1) uygulanmayacağını ifade etmiştir.

2. Komisyonun Yayınladığı Duyurular

Avrupa Komisyonu, 1969 tarihli *Völk v. Vervaecke* kararından sonra, de minimis kuralı ile ilgili ilk duyurusunu 1970 tarihinde yayınlamıştır. Komisyon bu tarihten sonra 1977, 1986, 1994, 1997, 2001 ve 2014 yıllarında de minimis kuralı ile ilgili yeni duyurular yayınlamıştır. Çalışmamızın tarihi itibarıyla halen yürürlükte bulunan duyuru, 30 Ağustos 2014'te yayınlanan duyurudur³².

Avrupa Birliği rekabet hukukuna ilişkin düzenlemeler birincil ve ikincil kaynaklar olarak ayrılmaktadır³³. Birincil kaynaklarla ifade edilmek istenen topluluğun kurucu metinleridir³⁴. İkincil kaynaklar ise tüzükler, yönergeler, kararlar ve tavsiye ve görüşlerdir³⁵. Birlik, rekabet hukukuna ilişkin kuralları genellikle duyurular (*notice*) ve kılavuzlar (*guidance*) ile açıklamayı tercih etmiştir. Esasen tavsiye ve görüş niteliğinde olan bu duyuru ve kılavuzlar, Antlaşma'nın 288. maddesinde de belirtildiği üzere bağlayıcı değildir.

Her ne kadar de minimis kuralına ilişkin duyuruda kuralın uygulanabilmesi için belirli pazar payı eşikleri belirlenmişse de bu eşikler kesin olmayıp, hangi hallerde rekabetin ihmal edilebilir derecede kısıtlanmış olabileceğine yönelik genel bir kıstas getirilmeye çalışılmıştır³⁶. Güncel duyurunun 5. ve 6. maddelerinde de bu duyurunun Adalet Divanı'nın Antlaşma'nın 101. maddesiyle ilgili yorumuna hanel getirmeyeceği; üye ülkelerin mahkemeleri ve rekabet otoriteleri bakımından bağlayıcı olmadığı, ancak onlara yol gösterici nitelikte olabileceği belirtilmiştir³⁷.

³² European Commission, "Notice on Agreements of Minor Importance Which Do Not Appreciably Restrict Competition Under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice) (Notice No 2014/C 291/01)", <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XC0830\(01\)&from=en](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XC0830(01)&from=en)>, Erişim Tarihi 24.03.2022.

³³ Ateş, *AB Rekabet Hukuku ve Politikası*, s. 53.

³⁴ Tekinalp / Tekinalp, s. 53. Avrupa Birliği'nin kurucu metinleri 1922'de Maastricht'te imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması ve 1957'de Roma'da imzalanarak Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'dır. Avrupa Birliği rekabet hukukuna ilişkin temel hükümler Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 101 – 109. maddeleri arasında düzenlenmektedir.

³⁵ Arı, s. 74.

³⁶ Ariel Ezrachi, *EU Competition Law: An Analytical Guide to the Leading Cases*, 6. Bası, Hart Publishing, 2018, s. 62.

³⁷ Duyurunun Adalet Divanı ve üye ülkelerin mahkemeleri ile rekabet otoriteleri bakımından bağlayıcı olmadığı açıktır. Ancak duyurunun 5. maddesi; duyurunun kapsadığı durumlarda Komisyon tarafından tahkikatın başlatılmayacağını, başlatılan hallerde ise teşebbüslerin ilgili maddelerde belirtilen pazar paylarını iyiniyetli olarak aşmadıklarını düşündüklerini

Öyle ki bir anlaşma, eylem veya karar duyuruda öngörülen pazar payı eşiklerinin aşılmadığı hallerde bile rekabeti ihmal edilemeyecek ölçüde sınırlanmış olabileceği gibi; bazı hallerde de pazar payı eşikleri aşılmış olsa bile rekabet halen hissedilir ölçüde sınırlanmış olmayabilir³⁸. Bu durum duyurunun 3. maddesinde de açıkça belirtilmiştir. Bu nedenle duyuruda belirlenen pazar paylarının altında kalan teşebbüslerin rekabeti engelleyici faaliyetleri bakımından her zaman duyurunun uygulanacağı ve 101. maddedeki yasağın aşılabacağı sonucu çıkarılmamalıdır.

Örneğin *Distillers Company Limited v. Commission of the European Communities*³⁹ kararında Divan, teşebbüslerin veya ürünlerin pazar paylarının incelenmesi sonucunda doğrudan tespit yapılmasını doğru bulmamış, hissedilir etkiyi tespit edebilmek için *piyasa yapısının* göz önünde bulundurulması gerektiğini söylemiştir. Kararda, pazar paylarının çok düşük olması sebebiyle de minimis kuralının uygulanabileceği düşünülen kimi özel nitelikli alkollü içkilerin, teşebbüslerin pazar payları düşük olmasına rağmen toplam pazarı ve piyasa koşullarını ciddi derecede etkilediği tespit edilerek, yasağa aykırılığın ortadan kaldırılamayacağı belirtilmiştir⁴⁰.

B. Komisyonun Yayınladığı Duyuru Doğrultusunda De Minimis Kuralının Uygulanabilme Şartları

1. Genel Olarak

Komisyon, rekabeti sınırlayıcı faaliyetlerden hangilerinin duyuru kapsamında kabul edilebileceğini belirlerken esas olarak ihlali gerçekleştiren teşebbüslerin pazar paylarından hareket etmiştir. Komisyon, rakipler ve rakip olmayanlar için farklı pazar payı eşikleri (*market share threshold*) öngörmüştür. Ancak, tekrar hatırlatmak gerekir ki duyurunun 3. maddesinde de ifade edildiği üzere, ilgili pazar payı eşiklerini aşan her anlaşmanın rekabet üzerinde hissedilir etkisi olduğunu söylemek

---

ispatlayabildikleri halde para cezası verilmeyeceğini belirtmiştir. Duyurunun lafzından anlaşılana, Komisyon için bağlayıcı olduğudur. Ancak bu bağlayıcılığı, duyuruda belirtilen pazar payı eşiklerinin aşılmadığı her durumda Komisyon'un de minimis kuralını uygulayacağı, bu nedenle yaptırıma hükmedilmeyeceği şeklinde yorumlamak doğru değildir. Zira Komisyon, ilgili olayda rekabetin hissedilir ölçüde etkilenip etkilenmediğinin tespitinde takdir hakkını kullanacaktır.

³⁸ Ezrachi, s. 62; Jonathan Faull / Ali Nikpay, *The EU Law of Competition*, 3. Bası, Oxford University Press, 2014, s. 291; Richard Whish / David Bailey, *Competition Law*, 7. Bası, Oxford University Press, 2012, s. 140.

³⁹ Court of Justice of the European Union, “Distillers Company Limited v. Commission of the European Communities (Case No 30/78)”, 10 July 1980, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61978CJ0030&from=FR>>, Erişim Tarihi 24.03.2022.

⁴⁰ Esin, s. 10.

mümkün deđildir⁴¹. Nitekim duyurunun 4. maddesinde bu duyurunun, hangi anlaşma ve eylemlerin üye devletler arasındaki ticareti önemli ölçüde etkilediğini belirlemediği; bir anlaşma ve eylemin Antlaşma'nın 101. maddesindeki yasak kapsamı dışında kalabilmesi için önemli olanın bu anlaşma veya eylemin üye devletler arasındaki ticaret üzerindeki etkisinin önemsizliği olduğu ifade edilmiştir.

De minimis kuralının uygulanabilmesi bakımından önemli olan, *piyasa üzerinde meydana gelen etkinin ne derece hissedilir olduğudur*. Duyuru, hissedilir etkiyi tespit edebilmek için somut bir ölçüt getirmeye çalışılmış, bu ölçüt de teşebbüslerin pazar payları olarak belirlenmiştir. Zira bir teşebbüsün pazarda işgal ettiği alan ne derece büyükse, anlaşma ve eylemlerinin piyasa üzerinde doğuracağı etki de genellikle o kadar büyüktür.

Duyurunun 6. maddesinde de minimis kuralına ilişkin bu duyurunun sadece anlaşmalar değil, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliği kararları yönünden de uygulanabilir olduğu belirtilmiştir. Çalışmamızın bundan sonraki kısmında tüm bunları kapsar şekilde anlaşma kavramı kullanılacaktır.

2. Pazar Paylarının Tespiti

Pazar paylarının nasıl tespit edileceği duyurunun 12. maddesinde açıklanmıştır. Payların tespit edilebilmesi için öncelikli olarak ilgili pazarın belirlenmesi gerekmektedir. Maddeye göre pazar, ilgili ürün pazarından ve ilgili coğrafi pazardan oluşmaktadır. İlgili pazar tespit edilirken, konuyla ilgili Komisyon duyurusunun incelenmesi gerekmektedir⁴². Yine aynı maddeye göre pazar payları satış değeri veya uygun oldukları takdirde satın alma değeri verilerine göre hesaplanacaktır. Eğer bu veriler mevcut değilse, diğer güvenilir piyasa verilerine dayanan tahminler kullanılacaktır.

a. Rakipler arasındaki anlaşmalarda pazar payının tespiti

Duyurunun 8. maddesine göre gerçek veya potansiyel rakipler arasında yapılan ve iç pazardaki rekabeti engelleyen, kısıtlayan ve bozan anlaşmalar; teşebbüslerin anlaşmadan etkilenen pazardaki toplam paylarının %10'u geçmediği

---

⁴¹ Faull / Nikpay, s. 291.

⁴² European Commission, "Notice on the Definition of Relevant Market for the Purposes of Community Competition Law (Notice No 97/C 372/03)", <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31997Y1209%2801%29>>, Erişim Tarihi 24.03.2022.

Komisyon 1997 tarihli bu duyurunun güncellenmesi için 2020 yazında kamuoyu görüş alımına başlamıştır ve 2021'de konuya ilişkin çalışma belgesi yayınlanmıştır – European Commission, "Commission Staff Working Document Evaluation of the Commission Notice on the Definition of Relevant Market for the Purposes of Community Competition Law of 9 December 1997", <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021SC0199&from=EN>>, Erişim Tarihi 24.03.2022.

durumlarda, rekabeti kayda değer ölçüde sınırlamaz ve Antlaşma'nın 101. maddesindeki yasağa tabi olmaz.

Maddede rakip kavramının, hem gerçek hem de potansiyel rakipleri kapsadığı belirtilmiştir. Gerçek ve potansiyel rakip kavramları, Komisyon'un yayınladığı kılavuzda tanımlanmıştır⁴³. Kılavuza göre iki teşebbüs, aynı ilgili pazarda aktifse veya göreceli fiyatlarda yaşanacak küçük ama kalıcı bir artış karşısında bir teşebbüs, diğerinin ürünlerini ciddi ek maliyet ve ticari riske katlanmadan ikame edebiliyorsa gerçek rakiplerdir. Eğer bir teşebbüs, anlaşmanın mevcut olmadığı durumda, göreceli fiyatlarda küçük ama kalıcı bir artışın olması halinde, diğerinin aktif olduğu pazara girebilmek için kısa sürede gerekli ilave yatırımları veya diğer değişken maliyetleri üstlenebiliyorsa, potansiyel rakiptir.

Görüldüğü üzere, rakip teşebbüsler arasında yapılmış rekabeti sınırlayıcı nitelikte anlaşmaların, teşebbüslerin ilgili pazardaki toplam paylarının %10'u geçmediği durumlarda, piyasa bakımından etkisiz görülerek de minimis kuralından yararlanması ve Antlaşma'nın 101. maddedeki yasaktan sıyrılması söz konusu olabilecektir. Her ne kadar rakipler bakımından öngörülmuş pazar payı eşiği %10 olsa da duyurunun 11. maddesine göre bu eşik, iki ardışık takvim yılı boyunca %2'den fazla olmamak kaydıyla aşılsa bile duyuru uygulama alanı bulabilecektir. Yani Komisyon, pazar payları bakımından %10'luk kesin bir sınır çizmek yerine, iki yıllık zaman dilimi içinde gerçekleşebilecek %2'lik artışı görmezden gelmeyi tercih etmiştir⁴⁴.

b. Rakip olmayanlar arasındaki anlaşmalarda pazar payının tespiti

Komisyon, yatay ve dikey anlaşmaların rekabet üzerinde farklı etkiler yaratıyor olmalarını göz önünde bulundurarak, rakip olmayanlar arasında yapılacak anlaşmalar bakımından farklı bir pazar payı eşiği öngörmüştür⁴⁵. Duyurunun 8.

---

⁴³ European Commission, "Guidelines on the Applicability of Article 101 of the Treaty on the Functioning of the European Union to Horizontal Co-operation Agreements (Communication No 2011/C 011/01)", <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011XC0114\(04\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011XC0114(04)&from=EN)>, Erişim Tarihi 25.03.2022.

⁴⁴ Whish/Bailey, anlaşmanın tarafı teşebbüslerin pazar paylarının, duyuruda öngörülen sınırı aşması durumunda ne olacağına ilişkin bir kesinliğin olmadığını vurgulayarak; anlaşmanın ya geriye dönük olarak duyurunun kapsamı dışına çıkacağı ya da ilgili pazar payı eşiğinin aşıldığı andan itibaren duyurunun uygulanamaz hale geleceği şeklinde iki görüş ileri sürülebileceğini ve ikinci görüşün Antlaşma'nın 101. maddesi ile daha uyumlu olduğunu ifade etmiştir (Whish/Bailey, s. 142). Duyurunun 3. maddesinde belirtildiği üzere pazar payı eşiklerini aşan her anlaşmanın rekabeti kayda değer ölçüde sınırladığı doğrudan kabul edilemeyeceğinden, kanaatimizce yazarların yaptığı ayırma gerek yoktur; çünkü duyuruda öngörülen pazar payı eşikleri aşılmasına rağmen anlaşma halen duyurunun kapsamında kalıyor olabilir.

⁴⁵ Arı s. 80.

maddesine göre gerçek veya potansiyel rakip olmayan teşebbüsler arasında yapılan ve iç pazardaki rekabeti engelleyen, kısıtlayan ve bozan anlaşmalar; her bir teşebbüsün ilgili pazardaki payı %15'i geçmediği durumlarda, rekabeti kayda değer ölçüde sınırlamaz ve Antlaşma'nın 101. maddesindeki yasağa tabi olmaz.

Dikey anlaşmaların, rekabeti sınırlayıcı özelliklerinin yanında piyasa ve müşteriler bakımından olumlu sonuçlar yaratıyor olmaları, onlar bakımından daha yüksek bir pazar payı eşiğinin kabul edilmesine neden olmuştur. Yatay anlaşmalarda ise bu olumlu etkilerle karşılaşma ihtimali pek olası değildir⁴⁶.

Duyurunun 11. maddesinde belirtilen %2'lik olası artış, rakip olmayan teşebbüslerin pazar payları bakımından da tanınmıştır. Yani ilgili teşebbüslerin pazar paylarının, %15 eşiğini iki yıllık süre içinde %2'yi geçmemek kaydıyla aşmaları halinde de duyurunun uygulanması mümkün olacaktır.

c. Rakiplik halinin tespit edilemediği durumlar

Duyurunun 9. maddesine göre bir anlaşmanın rakipler veya rakip olmayanlar arasında yapıldığı tespit edilemiyorsa, pazar payı eşiği %10 olarak uygulanacaktır. Komisyon bu durumda, rakiplik durumunun mevcut olma ihtimalini göz önünde bulundurarak, rakipler arasındaki anlaşmalara uygulanacak pazar payı eşiğini esas kabul etmiştir.

d. Pazar payı eşiğinin %5 olarak kabul edildiği haller

Bazen bir anlaşma, tek başına rekabet üzerinde hissedebilir bir etki yaratmamakla birlikte, piyasadaki çoğu teşebbüs tarafından yapılan benzer nitelikteki anlaşmaların yarattığı toplam etkiye önemli nitelikte katkı sağlayabilir. *Arı*'nın ifadesiyle rekabet hukuku, "*pazardaki rekabetin bizi kendisini koruduğu için*", kimi hallerde küçük nicelikte anlaşmalar, piyasada büyük etkiler doğuracak şekilde yapılabilir ve bunların Antlaşma'nın 101. maddedeki yasağa tabi olması gerekir⁴⁷. Bu anlaşmalar, de minimis kuralının uygulanması için aranan pazar payı eşiklerinin altında kalsalar dahi, piyasada ihmal edilemeyecek derecede hissedilir etkiye sahip olmaları nedeniyle, Antlaşma'nın 101. maddesindeki yasak kapsamına dâhil olacaklardır.

Duyurunun 10. maddesine göre ilgili piyasada rekabet, farklı tedarikçiler veya distribütörler tarafından yapılan mal veya hizmet satış anlaşmalarının kümülatif etkisi nedeniyle kısıtlanıyorsa, önceki maddelerde belirtilen pazar payı eşikleri hem rakip hem rakip olmayan teşebbüsler bakımından %5'e geriler. Burada ifade edilmek istenen şey, rekabetin, ilgili pazarda benzer etkilere sahip paralel dağıtım

---

⁴⁶ Aslan, *Rekabet Hukuku 2021*, s. 351.

⁴⁷ *Arı*, s. 83.

anlaşmalarının kümülatif engelleyici etkisi ile sınırlanmış olduğu hallerde, anlaşmanın bu kümülatif etkiye dahil olmak suretiyle önemsiz kabul edilemeyecek bir etki yaratmasıdır.

Yine 10. maddeye göre pazar payı %5'i geçmeyen teşebbüslerin, kümülatif etkiye önemli bir katkı sağlamadıkları genel olarak kabul edilmektedir. Ancak belirttiğimiz üzere, pazar payları yalnızca nesnel bir ölçüt getirmek amacıyla belirlendiklerinden, %5'lik eşiğin altında kalan bir teşebbüsün faaliyetlerinin de kümülatif etkiye önemli bir katkı sağlaması mümkündür. Mühim olan piyasanın, söz konusu faaliyetten ne derece etkilendiğidir.

10. madde ayrıca, ilgili pazarın %30 veya daha küçük bir kısmının benzer etkilere sahip paralel dağıtım anlaşmalarının kapsamında kaldığı durumlarda, kümülatif engelleyici etkinin mevcudiyetinin muhtemel olmadığını belirtmiştir. Daha açık bir ifade ile maddede belirtilen %5'lik pazar payı eşiğinin uygulanabilmesi için, benzer nitelikli paralel dağıtım anlaşmalarının, ilgili pazarın %30'undan daha büyük bir kısmını etkisi altına alması gerekmektedir.

e. Pazar payı %5'i ve yıllık cirosu 40 milyon avroyu geçmeyen teşebbüslerin durumu

Duyurunun 4. maddesi, bu duyurunun hangi faaliyetlerin üye devletler arasındaki ticareti etkiler nitelikte olduğunu tespit etmediğini belirterek; duyuruda ifade edilen pazar payı eşiklerinin yalnızca nesnel bir ölçüt olduğuna işaret etmiştir. Duyuru, Komisyon'un zaman içerisinde yaptığı tespitlere göre şekillenmiştir. Nitekim duyurunun 4. maddesi, 2004 tarihli ticaret üzerindeki etkinin belirlenmesine ilişkin Komisyon kılavuzuna⁴⁸ atıf yaparak, pazar payı ve yıllık cirosu belli miktarı geçmeyen teşebbüslerin faaliyetlerinin üye devletler arasındaki ticaret bakımından hissedilir bir etki yaratmadığının genel olarak kabul edildiğini ifade etmiştir.

2004 tarihli kılavuzun 52. maddesine göre Komisyon, anlaşmanın tarafı olan teşebbüslerin ilgili pazardaki toplam pazar payının %5'i, yıllık cirolarının ise 40 milyon avroyu geçmediği hallerde kural olarak (*in principle*) anlaşmanın üye devletler arasındaki ticareti etkileyebilir nitelikte olmadığını kabul etmektedir. 2004 tarihli bu kılavuzun 50. maddesinde; üye devletler arasındaki ticaretin ne zaman önemli ölçüde etkileneceğini gösteren, tüm anlaşmaları kapsayıcı nitelikte genel nicel kurallar belirlemenin imkânsız olduğu ifade edilmiştir. Komisyon'un uygulamalarında çoğunlukla, KOBİ'lerin faaliyetlerinin üye devletler arasındaki ticareti etkileme gücüne sahip olmadığı kabul edilmiştir. Maddeye göre,

---

⁴⁸ European Commission, "Guidelines on the Effect on Trade Concept Contained in Articles 81 and 82 of the Treaty (Notice No: 2004/C 101/07)", <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004XC0427\(06\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004XC0427(06)&from=EN)>, Erişim Tarihi 25.03.2022.

Komisyon'un böyle bir farazyede bulunmasının nedeni KOBİ'lerin faaliyetlerinin genellikle yerel/bölgesel nitelikte olmasıdır. Ancak KOBİ'lerin kimi hallerde sınır ötesi faaliyetlerde bulunmasının ve ülkeler arasındaki ticareti etkileyerek Topluluk Hukuku'nun konusu haline gelmesinin mümkün olduğu da maddede ifade edilmiştir.

3. Pazar Paylarına Bakılmaksızın Duyurunun Kapsamı Dışında Bırakılan Haller

Komisyon; teşebbüsler arasındaki bazı faaliyetlerin, yaratabilecekleri somut etkilerden bağımsız olarak, nitelikleri gereği önemsiz olarak atfedilemeyecek rekabet kısıtlamaları oluşturduklarını tespit etmiştir. Duyurunun 2. ve 12. maddelerinde belirttiği üzere; iç pazardaki rekabeti engelleme, kısıtlama ve bozma amacı taşıyan anlaşmalar ile gerek mevcut gerekse ileride çıkartılacak grup muafiyeti düzenlemelerinde ağır sınırlayıcı olarak nitelendirilebilecek anlaşmalara, duyuruda belirtilen pazar payı eşikleri uygulanmayacaktır.

a. Rekabeti sınırlama amacı taşıyan anlaşmalar

Komisyon, amaç ve etki yönünden rekabeti sınırlayan anlaşmaları farklı şekilde değerlendirmektedir. Duyurunun 2. maddesine göre iç pazarda rekabeti engelleme, kısıtlama ve bozma amacı taşıyan (*restriction by object*) anlaşmalar nitelikleri gereği, sebep olacağı somut etkilerden bağımsız olarak, görmezden gelinmesi mümkün olmayan bir rekabet sınırlaması yaratır. Duyurunun 8, 9 ve 10. maddelerinde belirtilen pazar payı eşiklerinin rekabeti sınırlayıcı etkiye sahip (*restriction by effect*) olan anlaşmalar bakımından uygulanacağı belirtilmiştir. Buna karşılık, rekabeti sınırlama amacı taşıyan anlaşmalar, duyurunun 8, 9 ve 10. maddelerinde belirtilen pazar payı eşikleriyle oluşturulan güvenli limandan (*safe harbour*) yararlanamayacaklardır.

2001 tarihli eski duyuruda rekabeti sınırlayıcı anlaşmalar bakımından etki ve amaç ayrımı yapılmamış, duyurunun 11. maddesinde, rekabeti ağır (*hard core*) sınırlayıcı olduğu düşünölen bazı anlaşmaların listelenmesi yoluna gidilmiştir. 2014 tarihli yeni duyuru ise spesifik bir liste yapmaktan ziyade genel olarak rekabeti sınırlama amacı taşıyan anlaşmalara de minimis kuralının uygulanamayacağını, çünkü bunların doğaları gereği rekabet üzerinde kayda değer bir etki yaratacağını belirtmiştir⁴⁹. Yine de 2014 tarihli duyurunun 13. maddesinde; üçüncü taraflara ürün satışında fiyat tespiti, üretim ve satışın sınırlanması, pazar ve müşterilerin paylaşılması amaçlarını güden ve rekabet ihlali oluşturduğu açık olan anlaşmalar örnek verilerek, bunların de minimis kuralından yararlanamayacağı belirtilmiştir.

---

⁴⁹ Maria Gaia Pazzi, "The Review of the De Minimis Notice", *Italian Antitrust Review*, 1(3), 2014, s. 247.

2014'te yayınlanan yeni duyuruda amaç ve etki ayırımına gidilmesinin sebebi, Komisyon ve Divan'ın yıllar içerisindeki uygulamalarında bu ayrımı dikkate almış olmalarıdır. Bu konudaki en bilindik örnek olan 2012 tarihli *Expedia Inc. v. Autorité de la concurrence and Others*⁵⁰ dosyasında; Fransa Rekabet Kurumu'nun rekabeti sınırlama amacı taşıdığı gerekçesiyle ihlal tespit ettiği anlaşmanın tarafı teşebbüsler, toplam pazar paylarının %10'u geçmediğini belirterek de minimis kuralından yararlanmaları gerektiğini söylemişlerdir. Buna karşılık Divan; rekabeti sınırlama amacı taşıyan anlaşmaların rekabet üzerinde ihmal edilemeyecek bir etki yarattığını, bu sebeple rekabeti sınırlama amacı taşıyan anlaşmaların de minimis kuralından yararlanamayacağını belirtmiştir⁵¹. Divan'a göre teşebbüslerin pazar payları de minimis duyurusunda belirtilen eşikleri aşmıyor olsa dahi bu anlaşmalar yapıları gereği her zaman rekabeti sınırlayıcı etkiye sahiptir ve Antlaşma'nın 101. maddesindeki yasağa tabi olmaları gerekmektedir.

Divan'ın bu kararından sonra, 2014 tarihli yeni de minimis duyurusunda rekabeti sınırlayan anlaşmalar amaç ve etki yönünden ayrılmış ve duyurunun esas olarak rekabeti etki yönünden sınırlayan anlaşmalara uygulanacağı belirtilmiştir⁵². Amaç yönünden rekabeti sınırlayıcı olan anlaşmaların ise hemen hemen her koşulda piyasa üzerinde ihmal edilemeyecek bir etki yarattığı belirtilmiştir. Bu tür anlaşmalar bakımından Komisyon'un etki analizi yapmasının gerekli olmadığı, bu durumun da ispat yükünü kolaylaştırdığı ifade edilmektedir⁵³.

2014 tarihli duyurunun yayınlanmasının hemen ardından Komisyon, ne tür anlaşmaların amaç bakımından rekabeti kısıtlayıcı olduğunu belirten bir kılavuz

---

⁵⁰ Court of Justice of the European Union, *Expedia Inc. v. Autorité de la concurrence and Others* (Case No C 226/11), 13 December 2012, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62011CJ0226&from=EN>>, Erişim Tarihi 25.03.2022.

⁵¹ Gönenç Gürkaynak / Ayşe Gizem Yaşar, “‘Rekabeti Kısıtlayıcı Amaç’ı Yeniden Değerlendirmek: ‘Groupement Des Cartes Bancaires v. Commission’ Kararı Işığında Yeni Bir Gün”, *Rekabet Dergisi*, 16(1), 2015, s. 58.

⁵² Scordamaglia-Tousis, 2014 tarihli duyuruda yapılan bu değişikliğin önemli pratik farklılıklara yol açtığını belirtmiştir. Bu farklılıklardan ilki KOBİ'ler arasındaki anlaşmaların büyük bir çoğunluğunun de minimis kuralından faydalanamayacak olması, ikincisi ise “amaç yönünden rekabeti sınırlayan anlaşmalar” şeklindeki geniş tanımın Komisyon için uğraştırıcı olacağı ve bu nedenle rekabeti bozucu etkisi daha fazla olan anlaşmalar için gerekli kaynakların ayrılamayacağıdır. – Andreas Scordamaglia-Tousis, “New De Minimis Communication: ‘De Minimis’ and ‘By Object’ Restrictions of Competition Law”, *Journal of European Competition Law & Practice*, 5(10), 2014, s. 699-700.

⁵³ Craig Pouncey / Kim Dietzel / Molly Herron, “EU Commission Adopts Revised De Minimis Notice Exempting Certain Agreements from the EU Competition Law Rules and Continues Hard-line Approach to Object Restrictions”, <<https://www.lexology.com/library/document.ashx?g=8fd07e4c-a98e-4819-8c29-70494e189ed4>>, Erişim Tarihi 25.03.2022.

yayınlanmıştır⁵⁴. Ancak bu kılavuz kesin bir liste değildir ve şüphesiz Komisyon ve Divan'ın, farklı anlaşma türlerinin de rekabeti sınırlama amacını taşıdığı yönünde bir tespit yapmasına engel olmayacaktır.

Duyurunun 2. maddesinde yer alan amaç yönünden rekabeti sınırlayan anlaşmalara duyurunun uygulanmayacağı yönündeki kesin ifadenin yerindeliği tartışılabilir. Zira bir anlaşma rekabeti sınırlama amacı taşıyor olsa dahi anlaşmanın tarafı teşebbüslerin, bu amacı gerçekleştirilebilecek hiçbir iktisadi güçleri yoksa rekabet otoriteleri ve mahkemelerin dosya üzerinde zaman ve emek harcamasının bir anlamı yoktur. *Akman* da *Expedia* kararı sonrası yerleşen ve amaç yönünden rekabeti sınırlayıcı anlaşmaların hiçbir zaman de minimis kuralından yararlanamayacağı şeklindeki anlayışın, modern rekabet hukuku teorisiyle bağdaşmadığını ifade etmiştir⁵⁵.

Amacı itibariyle rekabeti sınırlayıcı anlaşmalara ilişkin kılavuzda, bu anlaşmaların Antlaşma'nın 101/3. maddesindeki şartları sağlayarak, bireysel muafiyetten yararlanabilecekleri; bireysel muafiyet şartlarını taşımaları bile, rekabet hukuku dışında meşru bir amaca (sağlık ve güvenlik gibi) ulaşılması için gerekli olmaları halinde, Antlaşma'nın 101. maddesindeki yasağın kapsamı dışına çıkabilecekleri ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, de minimis duyurusunun 4. maddesinde toplam pazar payları %5'i ve yıllık toplam ciroları 40 milyon avroyu aşmayan teşebbüslerin yaptığı anlaşmaların, rekabeti sınırlama amacına sahip olsalar dahi, Antlaşma'nın 101. maddesindeki yasağın kapsamı dışına çıkabilecekleri ifade edilmiştir. O halde, her ne kadar *Expedia* kararında aksi yönde görüş belirtilmiş olsa da hem duyurunun hem de yukarıda atıf yapılan kılavuzun lafzından hareketle, rekabeti sınırlama amacı taşıyan anlaşmaların, etkisi itibariyle rekabeti sınırlayan anlaşmalara kıyasla nadiren de olsa, de minimis kuralından yararlanabileceğini söylemek mümkündür.

b. Grup muafiyeti düzenlemelerinde öngörülen ağır sınırlayıcı anlaşmalar

Duyurunun 13. maddesinde, mevcut yahut ileride çıkarılacak grup muafiyeti düzenlemelerinde, rekabeti ağır (*hard core*) şekilde sınırladığı öngörülen ve bu

⁵⁴ European Commission, "Guidance on Restrictions of Competition "by object" for the Purpose of Defining Which Agreements May Benefit from the De Minimis Notice", <https://ec.europa.eu/competition/antitrust/legislation/de_minimis_notice_annex.pdf>, Erişim Tarihi 29.03.2022.

⁵⁵ Pınar Akman, "The Court of Justice's Expedia Ruling Undermines the Economic Approach by Eliminating the 'De Minimis' Defence in Object Agreements", <<https://competitionpolicy.wordpress.com/2013/06/04/the-court-of-justices-expedia-ruling-undermines-the-economic-approach-by-eliminating-the-de-mimimis-defence-in-object-agreements/>>, Erişim Tarihi 29.03.2022.

nedenle muafiyetten yararlanma imkânını ortadan kaldıran anlaşmaların, de minimis kuralından yararlanamayacağı belirtilmiştir.

2001 tarihli eski duyurunun 11. maddesi, yukarıda da açıklandığı üzere, ne tür anlaşmaların ağır sınırlayıcı nitelikte olduğunu bir liste olarak belirtmekteydi. Buna karşılık, 2014 tarihli yeni duyuru, bu türden bir listeleme yapmamış, grup muafiyetine ilişkin düzenlemelere atıf yaparak, bu düzenlemelerde ağır sınırlayıcı olduğu ve bu nedenle muafiyetten yararlanamayacağı öngörülen anlaşmaların, duyurunun kapsamına girmeyeceğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra Komisyon; mevcut veya ileride çıkarılacak grup muafiyeti düzenlemelerinde ağır sınırlayıcı olduğu öngörülen anlaşmaların çoğu zaman amaç yönünden de sınırlayıcı olduğunu belirtmiştir⁵⁶.

III. TÜRK REKABET HUKUKUNDA DE MINIMIS KURALI VE UYGULANMASI

A. Giriş

Avrupa Birliği rekabet hukukunda de minimis kuralı oldukça geniş düzenlemelere konu olmasına rağmen, Türk rekabet hukukunda yakın zamana kadar kuralla ilgili kanuni bir düzenleme mevcut değildi. 24.06.2020 tarihli ve 31165 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 7246 sayılı kanun ile 4054 sayılı RKHK'nin muhtelif hükümlerinde değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerden biri de RKHK'nin 41. maddesine eklenen fıkra ile de minimis kuralının hukukumuzda ilk kez yer alması olmuştur.

Ancak yakın tarihli bu değişiklikten önce, konunun Türk hukukunda hiç irdelenmemiş olduğunu söylemek de mümkün değildir. Nitekim Rekabet Kurulu farklı tarihlerde verdiği kararlarda, teşebbüslerin pazar paylarına istinaden rekabetin önemli ölçüde sınırlanmadığına hükmederek soruşturma açılmamasına karar vermiştir.

Konunun daha iyi anlaşılması bakımından çalışmanın Türk hukukuna ilişkin kısmının, 2020 değişiklikleri öncesi ve sonrası olarak iki farklı bölümde ele alınması tercih edilmiştir.

---

⁵⁶ European Commission, “Guidelines on the Application of Article 81(3) of the Treaty (Notice No 2004/C 101/08)”, <[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004XC0427\(07\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004XC0427(07)&from=EN)>, Erişim Tarihi 29.03.2022.

B. 2020 Tarihli Kanun Değişikliği Öncesinde De Minimis Kuralının Uygulanması

1. Değişiklikten Önceki Genel Durum

Yukarıda da izah edildiği üzere, Haziran 2020 tarihli kanun değişikliği öncesinde de minimis kuralına ilişkin açık bir düzenleme hukukumuzda mevcut değildi. Bu dönemde konuyla ilgili açık bir düzenlemenin olmaması öğretilerde, Türk rekabet hukukunda de minimis kuralının uygulanabilirliğine ilişkin farklı fikirlerin ileri sürülmesine sebep olmuştur.

Yazarlardan büyük bir çoğunluğu, konuyla ilgili açık bir düzenleme olmasa da de minimis kuralının Türk hukukunda uygulanması gerektiğini söylemiřtir⁵⁷. Bu fikirdeki yazarların hareket noktası, de minimis kuralının içtihatlarla şekillenen bir kural olması ve kuralın hukukumuzda uygulanmasının önünde herhangi bir kanuni engelin bulunmaması olmuştur. Buna karşılık bazı yazarlar, RKHK'nin konuyu ele alış biçiminin, de minimis kuralının Türk hukukunda uygulanmasını engellediğini savunmuřlardır⁵⁸. ABİHA m. 101'in, yasakladığı anlaşmalar bakımından, açıkça *üye devletler arasındaki ticareti etkileyebilecek nitelikte* olmalarını şart koşması; ancak kanunumuzda hissedilir etkiye ilişkin böyle bir göndermenin olmaması, bu fikirdeki yazarlara göre, de minimis kuralının, hukukumuzda uygulanmasını engellemekteydi.

Örneğin *Arı*'ya göre, RKHK m. 1'de kanunun amacına ilişkin yapılan açıklama, hukukumuzda de minimis kuralının uygulanabilmesi için yeterli yasal dayanak oluşturmaz. Eğer hissedilir etkiye ilişkin bir düzenleme RKHK m. 4'te yer alsaydı, hissedilir etkinin oluşup oluşmadığının nasıl tespit edileceği (pazar payları vb.), 1. maddedeki amaç unsuru da göz önüne alınarak, Rekabet Kurumu tarafından belirlenebilirdi. Ancak Kanunda hissedilir etkiye ilişkin bir belirleme olmadığına göre; Rekabet Kurumu'nun kanunun amacından hareket ederek böyle bir tespit yapması, RKHK m. 4'te öngörülen yasağa düzenleyici bir işlemlerle sınırlama getirmek anlamına gelecektir ki bunun kabulü mümkün deđildir⁵⁹.

2. Bu Dönemde Rekabet Kurulu'nun Verdiği Kararlar

2020 değişikliğinden önce kanunda açık bir düzenleme yer almasa da Rekabet Kurulu, kimi kararlarında teşebbüslerin pazar paylarından hareket ederek piyasada rekabetin önemli derece sınırlanmadığına yönelik tespitlerde bulunmuştur.

---

⁵⁷ Buğra Kesici, *Rekabet Hukukunun İhlalinden Kaynaklanan Haksız Fiil Sorumluluğu*, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 143 dipnot 364; Güven, s. 217; Tomur, s. 51; Topçuoğlu, s. 144-145; Sanlı, s. 103; Yılmaz Aslan, *Rekabet Hukuku: Teori – Uygulama – Mevzuat (Rekabet Hukuku 2017)*, 5. Bası, Ekin Basım Yayın, 2017, s. 142.

⁵⁸ Arı, s. 90; Esin, s. 9; Yiğit, s. 74.

⁵⁹ Arı, s. 90-91.

Kurul'un de minimis kuralını dolaylı olarak ele aldığı ilk karar, 20.11.1997 tarihli ve 40/245-1 karar no'lu Antalya Fırıncılar Odası kararı olmuştur⁶⁰. Başvuran konumundaki Tüketiciyi Koruma Derneği; ekmek fiyatlarına yapılacak zamma ilişkin teklifin kabul edilmemesi üzerine Antalya Fırıncılar Odası ve merkez ilçedeki bazı fırın işletmelerinin, zam teklifinin kabul edilmesi yönünde baskı kurmak amacıyla bayi ve bakkallara ekmek dağıtımını durduğunu, bu durumun ise kanunu ihlal ettiğini ileri sürmüştür. Kurul ise kararında; ülkemiz ekmek piyasasında rekabetin sınırlandırıldığına ilişkin iddiaların sürekli gündemde olduğunu, bu iddiaların özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi nüfusu fazla büyükşehirlerde yoğunlaştığını, ilçede gerçekleşen bu eylemin *piyasanın küçüklüğü sebebiyle* kanunun 4. ve 6. maddelerinde öngörülen ülkenin bütününde veya bir bölümünde rekabetin sınırlanmış olması şartını sağlamadığını belirterek soruşturma açılmamasına karar vermiştir.

Kurul, kararında de minimis kuralını uygulamak istemekle birlikte kuralın uygulanması bakımından gerekli şartlar yönünden yanlış değerlendirmeler yapmıştır. De minimis kuralının uygulanması bakımından önemli olan piyasanın küçüklüğü değil, anlaşma ve eylemin tarafı teşebbüslerin küçüklüğü ve piyasadaki rekabetin hissedilir derecede sınırlanıp sınırlanmadığıdır. Bu anlamda piyasanın kendisi küçük olmakla birlikte, eğer o piyasada rekabet hissedilir şekilde kısıtlanmışsa de minimis kuralının uygulanmaması gerekir. Olayda Antalya'nın merkez ilçesinin bir pazar oluşturduğu yönünde şüphe yoktur. Ülkenin geneline veya Antalya iline kıyasla daha küçük olmakla birlikte, ilçe bazında da rekabet önemli ölçüde kısıtlanmış olabilir. Dolayısıyla piyasanın küçüklüğünün, Kurul tarafından de minimis kuralının uygulanmasına gerekçe olarak kabul edilmesi kanaatimizce hatalı olmuştur.

1998 tarihli kararda⁶¹ başvuran konumundaki elektrik mühendisi şahıs, teknik uygulama sorumlusu (TUS) olarak atanan mühendisler Elektrik Mühendisleri Odası tarafından TUS puanı verildiğini, serbest çalışan elektrik mühendislerinin 5.000 m²'lik TUS hizmeti ile sınırlandırıldığını, bu durumun da rekabeti sınırlayıcı nitelikte olduğunu iddia etmiştir. Kurul, kararında söz konusu olayın Manisa'nın Salihli ilçesi gibi *RKHK'nin uygulanması bakımından oldukça küçük bir bölgede gerçekleşmiş* olmasından yola çıkarak, *ilgili hizmet piyasasında rekabetin önemli ölçüde sınırlanmadığını* belirtmiş ve soruşturma açılmasına gerek olmadığına karar

---

⁶⁰ Rekabet Kurulu, Karar No 40/245-1, 20.11.1997, <<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=c2160369-3396-4633-8c60-03a8ca47ae9a>>, Erişim Tarihi 29.03.2022.

⁶¹ Rekabet Kurulu, Karar No 53/384-44, 19.92.1998, <<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=47de3ad7-9a06-4743-9b2d-d81a2c890f69>>, Erişim Tarihi 29.03.2022.

vermiştir. Bu kararda da tıpkı Antalya Fırıncılar Odası kararında olduğu gibi hatalı bir yaklaşımla, piyasanın küçüklüğünden hareketle rekabetin önemli ölçüde sınırlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2000 tarihli bir başka kararda⁶² ise Kurul, aşağıdaki gerekçe ile soruşturma açılmamasına karar vermiştir:

“Diğer taraftan şikâyete konu olan az sayıda firmanın aralarında gerçekleştirilecekleri bir anlaşma ya da uyumlu eylemin ilgili pazarda rekabeti kısıtlayıcı etki doğurması mümkün görünmemektedir. İlgili coğrafi pazarda faaliyet gösteren fırın ve ekmek fabrikalarının toplamının 77 olduğu, bunlardan 24’ünün Keçiören, 53’ünün de Yenimahalle’de faaliyet gösterdiği dosya mevcudu bilgi ve belgelerden anlaşılmaktadır. Şikâyetçinin iddialarında ise ekmek üretim kapasiteleri bakımından ortalama büyüklükte oldukları ifade edilen üç ya da dört fırının adı geçmektedir. Dolayısıyla, ilgili pazarın yaklaşık %5’ine sahip olan firmalar tarafından gerek nihai tüketici, gerekse yeniden satıcı bakkal ve marketler bakımından ürünün elde edilmesi yönünde herhangi bir kısıtlamanın yaratılması olası değildir.”

Görüldüğü üzere Kurul bu kararda, tıpkı Avrupa Birliği hukukundaki yaklaşımla, teşebbüslerin pazar paylarından yola çıkarak ilgili pazarda hissedilir bir etkinin ortaya çıkmadığına kanaat getirmiştir.

2004 tarihli kararda⁶³ Kurul, benzer bir gerekçe ile yine soruşturma açılmamasına karar vermiştir:

“Bu bağlamda, söz konusu protokolün arkasında yatan asıl amaç, Tavşanlı ilçesinde bira pazarındaki rekabeti sınırlandırmak değildir. Protokolün ... Gıda tarafından dağıtımı üstlenilen ürünlerin satışa sunulduğu pazarlardaki rekabeti kısıtlama amacı olmaması ve tek amacının ... Gıda’ya olan tepkilerini ortaya koymak olduğu hususuyla birlikte rekabet kurallarının temel amacının bireysel olarak teşebbüslerin korunmasından ziyade rekabet sürecinin kendisinin korunması olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, protokol çerçevesinde gerçekleştirilen boykotun 4054 sayılı Kanun’un 4. maddesi kapsamında rekabeti kısıtlama amacı olan bir eylem olmadığı kanaatine ulaşılmıştır. Diğer yandan, söz konusu boykot eyleminin kapsamının, süresinin ve etkisinin son derece sınırlı olduğu, bu eylem sonucunda bira piyasasındaki ve diğer ürünlerin yer aldığı piyasalardaki rekabet

⁶² Rekabet Kurulu, Karar No 00-32/338-192, 29.08.2000, <<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=74e159cf-67fd-4f44-bc59-b246ed58d211>>, Erişim Tarihi 29.03.2022.

⁶³ Rekabet Kurulu, Karar No 04-17/126-28, 26.02.2004, <<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=b01e3e1e-3cb8-4f4e-b410-f9d764b9bef5>>, Erişim Tarihi 29.03.2022.

üzerinde kısıtlayıcı bir etkiye yol açmadığı ve ilgili pazarda yer alan tüketicilerin ... markalı ürünlere ulaşmakta bir sıkıntı ile karşılaşmadığı anlaşılmıştır.”

Kararın karşı oyunun gerekçesinde ise Kanun'un, piyasada meydana gelecek etkiye yönelik tespit yapmadığı, bir anlaşmanın rekabeti sınırlama amacı güttüğünü tespit ettikten sonra piyasada bu etkiyi doğurma gücü olup olmadığına bakılmasının anlamlı olmadığı belirtilmiştir. Söz konusu gerekçe şu şekildedir:

“4054 Sayılı Kanun'un 4 üncü maddesi, doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan anlaşmaları yasaklamış ve ihlalin oluşumunda amacın kanıtlanmasını yeterli görerek, "etki doğurma" veya "etki doğurabilme" unsurunu amaçla birlikte koşul olarak öngörmemiştir. Rekabet hukuku literatüründe ve yargısında yoğun tartışmalara neden olan ve iki ana görüşün temelini oluşturan amaç-etki ayırımı veya birlikteliği, öncelikle 4 üncü maddenin ifadeleriyle yorumlanmak durumundadır. Dolayısıyla anlaşmalarda birincil olarak amaç tespit edilmek zorundadır. Anlaşmanın amacının açıkça rekabeti sınırlayıcı olduğunun anlaşılması halinde, artık bunun piyasa ve rekabet üzerindeki etkilerinin araştırılmasına gerek kalmaksızın, ihlalin oluştuğuna karar verilmesi gerekir.”

Bu gerekçe, tıpkı Avrupa Birliği düzenlemelerindeki gibi, amaç yönünden rekabeti sınırlayıcı olan anlaşmalara de minimis kuralının uygulanamayacağı fikri etrafında şekillenmektedir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere kimi hallerde, rekabeti sınırlama amacı taşıyan bir anlaşmanın dahi, teşebbüslerin pazar paylarının çok küçük olması sebebiyle de minimis kuralından yararlanması mümkün olabilir. Hedeflediği rekabeti sınırlayıcı amacı gerçekleştirme yönünde hiçbir iktisadi gücü bulunmayan teşebbüslerin anlaşma ve eylemlerinin, mutlak surette 4. maddedeki yasağa tabi olması gerektiği görüşü, kanaatimizce Kurul'un gereksiz yere araştırma yapmasına sebebiyet vererek usul ekonomisi ilkesini ihlal etmektedir.

Kurul, hemen bir sene sonra verdiği kararında⁶⁴, de minimis kuralının hukukumuzda uygulanabilir olduğu yönündeki görüşünü terk etmiştir. Kurul'un açıklaması şu şekildedir:

“İnceleme konusu durumda, “de Minimis” kuralının uygulanmasına imkanı bulunmamaktadır. Çünkü, “de Minimis” kuralı, 4054 sayılı Kanun'a kaynaklık eden Roma Antlaşması'nın 81/1 (eski 85/1) maddesi çerçevesinde, “üye devletler arasındaki ticareti etkilemeyecek” ölçüdeki ihlal unsurlarını içeren anlaşmaları kapsamaktadır. 81. maddenin uygulanmasında, Avrupa Toplulukları

---

⁶⁴ Rekabet Kurulu, Karar No 05-60/893-242, 23.09.2005, <<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=5d2e10ec-5e24-49ad-a6e4-4a68e76914eb>>, Erişim Tarihi 29.03.2022.

Komisyonu'nun, Topluluk çapındaki rekabet ihlalleriyle ilgilenmesi nedeniyle, söz konusu maddede de öngörüldüğü gibi, üye ülkeler arasındaki ticaretin etkilenmesi ve rekabetin "hissedilir seviyede" sınırlanması ölçüt olarak kullanılmıştır... Ülkemiz rekabet mevzuatında halihazırda benzer bir düzenleme bulunmamaktadır. Ülkenin herhangi bir parçasındaki rekabet ihlalinin diğer bölgeleri etkilememesi şeklinde bir hissedilebilirlik savunmasının kabulü de mümkün değildir. Ancak, "de Minimis" uygulamasının olması durumunda dahi bu uygulamanın Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. maddesi kapsamındaki anlaşmalara yönelik olarak uygulanabileceği görülmektedir. Olayımızda soruşturma konusu teşebbüs, İstanbul ili şehirlerarası terminal işletmeciliği pazarında hakim konumda bulunmaktadır. Soruşturma konusu eylemler de adı geçen Kanun'un 6. maddesi kapsamında değerlendirilmektedir. İlgili pazardaki hakim durumdaki bir teşebbüsün kötüye kullanmacı davranışlarının sonucu olarak ortaya çıkan rekabet ihlalinin pazardaki etkisinin düşük olduğunu savunmanın kabulü mümkün değildir."

Görüldüğü üzere bu kararda Kurul, öncelikle Türk rekabet hukukundaki kanuni düzenlemenin hissedilir etkiye atıf yapmaması nedeniyle de minimis kuralının uygulanamayacağını belirtmiş; hemen akabinde bu kuralın Türk rekabet hukukunda uygulanabilirliği kabul edilse dahi söz konusu olayda hakim durumu kötüye kullanma mevcut olduğu için her halükarda kuralın işletilemeyeceğini ifade etmiştir. Zira hakim durumun kötüye kullanıldığı hallerde de minimis kuralının uygulanması için öngörülen pazar payı eşikleri zaten çokça aşılmıştır. Böyle bir durumun piyasa üzerinde ihmal edilebilir bir etki yarattığını söylemek imkânsızdır⁶⁵.

Kurul daha sonra verdiği başka kararlarında⁶⁶ ABİHA m. 101'in, rekabeti sınırladığı gerekçesiyle yasakladığı anlaşma ve eylemlerin, üye devletler arasındaki

⁶⁵ Küçükayhan Aşçıoğlu, Rekabet Kurulu'nun hakim durumun kötüye kullanılması söz konusu olduğunda de minimis kuralının işletilemeyeceğine ilişkin benzer bir karara yönelik yaptığı incelemede, Kurul kararına katılmadığını belirtmiştir. Yazara göre de minimis kuralının Avrupa Birliği rekabet hukukunda Antlaşma'nın 101. maddesi kapsamında uygulanıyor olması, kuralın diğer rekabet ihlalleri bakımından uygulanmasına engel değildir. Dolayısıyla de minimis kuralı hakim durumun kötüye kullanılıp kullanılmadığının tespitinde bir ölçüt olamayacaksa da cezanın belirlenmesinde dikkate alınabilir ve ilgili teşebbüse ceza verilmemesi yahut alt sınırdan ceza verilmesi söz konusu olabilir. – Küçükayhan Aşçıoğlu, s. 76.

⁶⁶ Rekabet Kurulu, Karar No 06-37/477-129, 30.05.2006, <<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=4076b7f9-e3e5-4679-a0be-32a1dd47c61a>>, Erişim Tarihi 29.03.2022; Rekabet Kurulu, Karar No 07-07/43-12, 19.01.2007, <<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=43fa0864-c22a-45a6-88d6-a56414940191>>, Erişim Tarihi 29.03.2022; Rekabet Kurulu, Karar No 07-30/297-113, 05.04.2007, <<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=7342d36f-4994-49f7-ba2d-ee13d90951dc>>, Erişim Tarihi 29.03.2022; Rekabet Kurulu, Karar No 10-24/338-122, 18.03.2010, <<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=450cbf75-6530-4470-b8b1-07dbe543972d>>, Erişim Tarihi 29.03.2022.

ticareti etkileyebilecek nitelikte olması gerektiğini ifade ederek; kanunumuzda hissedilir etkiye ilişkin böyle bir tespit yapılmadığını belirtmiş ve karara konu olaylarda de minimis kuralının uygulanamayacağını vurgulamıştır.

Bu düşüncesinde de istikrar sürdüremeyen Kurul, yakın zamanda verdiği farklı kararlarda de minimis kuralının uygulanabilirliğine hükmederek soruşturma açılmamasına karar vermiştir⁶⁷. Anlaşıldığı üzere, RKHK’de açık bir düzenlemenin bulunmadığı dönemlerde de minimis kuralının uygulanabilirliği bakımından Kurul’un yaptığı tespitlerin istikrarlı olduğunu söylemek mümkün değildir. Kurul; önceleri de minimis kuralının hukukumuzda uygulanabileceği yönünde kararlar verirken bu karardan dönmüş, hukukumuzda Avrupa Birliği hukukundaki gibi hissedilir etkiye önem atfeden bir düzenlemenin olmamasından hareketle de minimis kuralının uygulanamayacağı fikrini savunmuştur. Çalışmamızın tarihi itibarıyla son dört-beş yıldır verdiği kararlarında ise, karara konu teşebbüs ve faaliyetlerin piyasa üzerinde sınırlı bir yere sahip olmasından hareketle de minimis kuralının uygulanmasına imkân tanımaktadır.

C. 2020 Tarihli Kanun Değişikliği ve Getirdiği Yenilikler

1. Kanun Metnindeki Değişiklik

24.06.2020 tarihli ve 31165 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 7246 sayılı kanun, RKHK’nin 41. maddesine eklediği yeni fıkra ile de minimis kuralının hukukumuzda ilk kez açık bir düzenleme olarak yer almasını sağlamıştır. “Önaraştırmanın Sonuçlanması” kenar başlıklı 41. maddenin önceki halinde Kurul’un elde edilen bilgileri değerlendirerek soruşturma açılması veya açılmaması yönünde karar vereceği ifade edilmiş; ancak bu kararın hangi ölçütlere göre şekilleneceği açıkça ifade edilmemiştir.

Değişiklikle getirilen ek fıkra metni şu şekildedir:

“Kurul; pazar payı ve ciro gibi ölçütleri esas alarak rakipler arasında fiyat tespiti, bölge veya müşteri paylaşımı ve arz miktarının kısıtlanması gibi açık ve ağır ihlaller hariç olmak üzere, piyasada rekabeti kayda değer ölçüde kısıtlamayan anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birliği karar ve eylemlerini soruşturma konusu yapmayabilir. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Kurul tarafından çıkarılan tebliğ ile belirlenir.”

---

⁶⁷ Rekabet Kurulu, Karar No 17-08/94-41, 23.02.2017, <<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=a70fcc3-2212-405e-ae8a-9c948e1af358>>, Erişim Tarihi 29.03.2022; Rekabet Kurulu, Karar No 19-14/189-85, 04.04.2019, <<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=7b36ed94-440a-4fd1-ba39-09c671478101>>, Erişim Tarihi 29.03.2022.

Görüldüğü üzere ek fıkra, pazar payı ve ciro gibi ölçütlere atıf yaparak piyasada *rekabeti kayda değer ölçüde kısıtlamayan* anlaşma, uyumlu eylem ve kararların soruşturma konusu yapılmayabileceğini ifade etmiştir. Değişikliğin mehzazının Avrupa Komisyonu'nun 2014 tarihli de minimis duyurusu olduğu, kullanılan ifadelerden açıkça anlaşılmaktadır. Zira Kanun, hissedilir etkinin tespit edilebilmesi için Komisyon ile aynı nesnel ölçütlere atıf yapmıştır: pazar payı ve ciro. Bunun yanı sıra tıpkı Komisyon duyurusunda olduğu gibi, açık ve ağır (*hard core*) ihlaller madde metninin uygulanmasından hariç tutulmuştur. Kanun, terminoloji olarak da Komisyon duyurusuna paralel bir kavram kullanmayı tercih etmiştir. Buna göre, rekabeti kayda değer (*appreciable*) ölçüde kısıtlamayan anlaşma, eylem ve kararlar 4. maddede öngörülen yasağın kapsamı dışına çıkarılabilecektir.

RKHK'nin "Önaraştırmanın Sonuçlanması" kenar başlıklı 41. maddesi, Kurul'un ön araştırma sonunda hangi süre içinde ne tür bir karar verebileceğini düzenlemektedir. Bu niteliği ile 41. madde, soruşturma usulüne ilişkin bir düzenlemedir. Nitekim maddenin bulunduğu dördüncü kısmın başlığı da "Kurulun İnceleme ve Araştırmalarında Usul" şeklindedir. Oysa de minimis kuralı; soruşturma usulüne değil, soruşturmanın konusunu oluşturan anlaşma, eylem ve kararların niteliğine ilişkindir.

ABİHA'da doğrudan de minimis kuralına ilişkin açık bir düzenleme yer almasa da 101. maddede yasak olarak atfedilen anlaşma, eylem ve kararların üye ülkeler arasındaki ticareti etkileyebilecek nitelikte olması aranmıştır. Buna paralel olarak çıkarılan de minimis duyurusunda da duyurunun amacının; hangi anlaşma, eylem veya kararların ABİHA'nın 101. maddesi uyarınca kayda değer rekabet sınırlaması oluşturduğunu tespit etmek olduğu ifade edilmiştir. Daha açık bir ifade ile Avrupa Birliği hukukundaki düzenlemelerde de minimis kuralı, soruşturma usulü ile değil, doğrudan yasak maddesi (101. madde) ile ilişkili ele alınmıştır. Bu nedenle hukukumuzda da de minimis kuralının, RKHK'nin soruşturma usulüne ilişkin 41. maddesinde değil, yasağa ilişkin 4. maddesinde yer alması kanaatimizce daha uygun olurdu.

Kanun metni oldukça genel nitelikte bir düzenleme getirerek, fıkranın uygulanmasına ilişkin usul ve esasların Kurul tarafından çıkarılan tebliğ ile belirleneceğini söylemiştir. Bunun üzerine 2021/3 numaralı "Rekabeti Kayda Değer Ölçüde Kısıtlamayan Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Teşebbüs Birliği Karar ve Eylemlerine İlişkin Tebliğ" 16 Mart 2021 tarihli ve 31425 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2. 2021/3 No'lu Tebliğ Doğrultusunda De Minimis Kuralının Uygulanabilme Şartları

a. Genel olarak

Tebliğin 1. maddesinde tebliğin amacının; açık ve ağır ihlaller hariç olmak üzere, piyasada rekabeti kayda değer ölçüde kısıtlamadığı kabul edilen anlaşma, eylem ve kararların soruşturma konusu yapılmamasına ilişkin esasları belirlemek olduğu ifade edilmiştir. Bu anlamda tebliğ, de minimis kuralının hangi şartlarda uygulanabileceğini belirtmek için somut ölçütler getirmeye çalışmaktadır. Bu somut ölçütler ise Avrupa Birliği düzenlemelerinde olduğu gibi pazar payı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra 2. maddede tebliğin, tıpkı Komisyon duyurusu gibi, anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birliği karar ve eylemlerini kapsadığı belirtilmiştir. Yine aynı madde, Komisyon duyurusundan farksız olarak, açık ve ağır ihlallerin tebliğin kapsamında olmadığını ve bu nedenle de minimis kuralından faydalanamayacağını ifade etmiştir.

b. Pazar paylarının tespiti

(1) Nasıl tespit edileceği

Tebliğin 7. maddesine göre tebliğde öngörülen pazar payları, pazardaki satış değeri bazında hesaplanacaktır. Eğer satış değeri verilerine ulaşmak mümkün değilse satış miktarı dâhil olmak üzere diğer güvenilir pazar verilerine dayalı tahminlere göre hesaplama yapılacaktır. Bu yönüyle tebliğ, Komisyon duyurusu ile tamamen paraleldir.

Yine tebliğin 7. maddesinde pazar payı eşiklerinin uygulanmasında, anlaşma veya karar dönemi boyunca her bir takvim yılında sahip olunan pazar paylarının dikkate alınacağı ifade edilmiştir. Madde ayrıca, teşebbüslerin ve teşebbüs birliklerinin pazar paylarının hesaplanmasında Rekabet Kurulu'nun 2010/4 sayılı tebliğine⁶⁸ atıf yaparak, o tebliğin 8. maddesinin 1. fıkrasında sayılan ekonomik birimlerin toplam pazar paylarının dikkate alınacağını söylemiştir.

(2) Rakipler arasındaki anlaşmalarda pazar payının tespiti

Tebliğin 5. maddesi, Komisyon duyurusundan tamamen farksız olarak, rakip teşebbüsler arasında yapılacak anlaşmaların de minimis kuralından yararlanabilmesi için, bu teşebbüslerin anlaşmadan etkilenen pazardaki toplam paylarının %10'u aşmaması gerektiğini belirtmiştir. Yani rakipler bakımından öngörülen pazar payı eşiği %10'dur.

---

⁶⁸ Rekabet Kurulu, "Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ (Tebliğ No 2010/4)", <<https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/tebligler/2010-4-20200210100639796-pdf>>, Erişim Tarihi 29.03.2022.

Komisyon duyurusunun ilgili maddesi rakipleri, gerçek ve potansiyel şeklinde ikiye ayırmıştı. Tebliğ de pazar paylarına ilişkin maddede olmamakla birlikte, ‘‘Tanımlar’’ başlıklı 4. maddesinde aynı şekilde rakipleri fiili ve potansiyel rakipler olarak ikiye ayırmış, ancak Komisyon duyurusundan farklı olarak bu kavramları tanımlamamıştır. Bu tanımlarla ilgili tekrara dışmemek adına, Avrupa Birliği’ndeki düzenlemelere ilişkin açıklamalarımıza atıf yapmakla yetiniyoruz.

Komisyon duyurusunda pazar payı eşikleri bakımından öngörülen %2’lik opsiyon, aynı şekilde tebliğe de tanınmıştır. Buna göre teşebbüslerin pazar payı, birbirini izleyen iki takvim yılı içinde tebliğe öngörülen eşiklerin üzerinde olmakla birlikte, bu eşikleri %2’den fazla aşmadığı takdirde, piyasadaki rekabetin kayda değer ölçüde sınırlanmadığı kabul edilecektir.

(3) Rakip olmayanlar arasındaki anlaşmalarda pazar payının tespiti

Kurul, tıpkı Komisyon gibi, yatay anlaşmalar ile dikey anlaşmaların piyasa üzerinde farklı etkiler yarattığını göz önünde bulundurarak, rakip olmayanlar arasındaki anlaşmalar bakımından daha yüksek bir pazar payı eşiği öngörmüştür. Tebliğin 5. maddesine göre bir anlaşmanın tebliğ kapsamında değerlendirilebilmesi için, rakip olmayan teşebbüslerin her birinin ilgili piyasada sahip olduğu pazar payı %15’i aşmamalıdır. Hemen belirtmek gerekir ki %2’lik olası artış payı, rakip olmayan teşebbüslerin pazar payları yönünden de tanınmıştır.

(4) Teşebbüs birliği kararlarında pazar payının tespiti

Tebliğ, Komisyon duyurusundan farklı olarak teşebbüs birliği kararları ile ilgili ayrıca düzenleme yapmıştır. Tebliğe göre rekabeti sınırlayıcı olmakla birlikte, üyelerinin toplam pazar payının ilgili pazarın %10’u aşmadığı teşebbüs birliği kararlarının, rekabet üzerinde kayda değer bir etki meydana getirmediği kabul edilmektedir. Bu durumda bir teşebbüs birliği kararının de minimis kuralından yararlanabilmesi için, birliğe üye olan teşebbüslerin toplam pazar payının, ilgili pazarın %10’unu aşmaması gerekmektedir.

(5) Pazar payı eşiğinin %5 olarak kabul edildiği haller

Tebliğin 5. maddesinin 4. fıkrasına göre, benzer nitelikte dikey sınırlamaların oluşturduğu paralel ağlar ilgili pazarın %50’sinden fazlasını kapsıyorsa, pazar payı eşiği hem rakip hem de rakip olmayan teşebbüsler arasındaki anlaşmalar bakımından %5 olarak uygulanacaktır. Bu düzenleme ile birlikte Kurul, tek başına rekabeti sınırlayıcı bir etkisi olmamakla birlikte, ilgili piyasada aynı türden anlaşmaların yoğun olarak yapılması sebebiyle rekabetin sınırlanmasına önemli ölçüde katkıda bulunan anlaşmaları göz önünde bulundurarak pazar payı eşiğini %5’e çekmiştir. Bu madde, dikey sınırlayıcı anlaşmaların oluşturduğu paralel ağların piyasada önemli bir yer tuttuğu hallerde, teşebbüsler arasında yapılan benzer nitelikli anlaşmanın,

piyasadaki rekabete önemsiz atfedilemeyecek bir etkide bulunacağı gerçeğinden hareket etmektedir.

Hatırlanacak olursa Komisyon duyurusu da aynı düzenlemeye ve %5'lik pazar payı eşiğine yer vermişti. Ne var ki %5'lik pazar payı eşliğinin uygulanabilmesi için paralel ağların piyasada işgal ettiği alanın büyüklüğü tebliğ ve duyuruda farklı değerlendirilmiştir. Duyuru, paralel ağların piyasada işgal ettiği alan bakımından azami bir sınıra yer vermiş ve pazarın %30 veya daha küçük bir kısmının benzer etkilere sahip paralel dağıtım anlaşmalarının kapsamında kaldığı durumlarda, kümülatif engelleyici etkinin mevcudiyetinin muhtemel olmadığını belirtmiştir. Daha açık bir ifade ile duyuru, %5'lik pazar payının uygulanabilmesi için öncelikle bu paralel ağların ilgili piyasanın %30'undan daha büyük bir kısmını etki altına alması gerektiğini belirtmiştir.

Tebliğ ise paralel ağların piyasada kapsadıkları alan bakımından asgari bir sınır öngörerek, %5'lik pazar payı eşliğinin uygulanabilmesi için paralel ağların ilgili pazarın %50'sinden fazlasını etkisi altına alması gerektiğini ifade etmiştir. Anlaşılacağı üzere bu noktada tebliğ ve duyuru, gerek öngördükleri sınırlar gerekse bu sınırları ifade ediş biçimleri bakımından birbirlerinden ayrılmaktadır.

(6) Pazar payı eşiklerine ilişkin diğer hususlar

Hatırlanacak olursa Komisyon duyurusu, rakip ve rakip olmayan teşebbüsler bakımından pazar payı eşiklerini belirledikten sonra; ilgili pazardaki payı %5'i, yıllık cirosu da 40 milyon avroyu geçmeyen teşebbüslerin anlaşma ve eylemlerinin, kural olarak üye devletler arasındaki ticareti etkileyemeyecek nitelikte olduğunu ifade etmişti. Buna karşılık tebliğ, her ne kadar Kanun'un 41. maddesinde ciro ölçütüne atıf yapılmış olsa da, bu şekilde bir düzenlemeye yer vermemiştir. Yalnızca pazar payları yönünden bir ölçüt getirmiştir.

Bunun yanında tebliğin 5. maddesinin 6. fıkrası, tıpkı duyuru gibi, teşebbüslerin pazar paylarının maddede öngörülen sınırı aşıyor olmasının, ilgili anlaşmanın rekabeti kayda değer ölçüde sınırladığı yönünde doğrudan bir tespit yapılmasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Tebliğin 6. maddesinin 2. fıkrasında ise tebliğin öngördüğü pazar payı eşiklerinin aşılmamış olduğu durumlarda dahi Kurul'un soruşturma açabileceği ifade edilmiştir. Anlaşıldığı üzere tebliğ, tıpkı Komisyon duyurusu gibi önemli olanın piyasa üzerinde kayda değer bir etkinin ortaya çıkıp çıkmaması olduğuna işaret ederek; pazar payı eşiklerinin bu tespitin yapılmasında kesinlik arz etmediğini, yalnızca tespit yapmaya yardımcı somut ölçütler olduğunu vurgulamıştır.

c. Pazar paylarına bakılmaksızın tebliğin kapsamı dışında bırakılan haller

Hem Kanun'un 41. maddesinde hem de tebliğin muhtelif maddelerinde açık ve ağır ihlallerin tebliğin kapsamına girmediği, bu nedenle de minimis kuralından yararlanmalarının mümkün olmadığı belirtilmiştir. Açık ve ağır ihlallerin ne olduğu RKHK'nin 4. maddesinde "*rakipler arasında fiyat tespiti, bölge veya müşteri paylaşımı ve arz miktarının kısıtlanması*", tebliğin 4. maddesinde ise "*1) Rakip teşebbüsler arasında fiyat tespiti, müşterilerin, sağlayıcıların, bölgelerin ya da ticaret kanallarının paylaşılması, arz miktarının kısıtlanması veya kotalar konması, ihalelerde danışıklı hareket, gelecekte uygulanması planlanan fiyat, üretim ya da satış miktarı gibi rekabete duyarlı bilgilerin paylaşılması, 2) Üretim veya dağıtım zincirinin farklı seviyelerinde faaliyet gösteren teşebbüsler arası ilişkide alıcının sabit veya asgari satış fiyatının belirlenmesi*" olarak ifade edilmiştir.

d. Tebliğin uygulanmasının sonuçları

Tebliğin 6. maddesinde rekabeti kayda değer ölçüde kısıtlamadığı kabul edilen anlaşma, eylem ve kararların Kurul tarafından soruşturma konusu yapılmayabileceği ifade edilmiştir. Düzenleme ile birlikte soruşturmanın açılıp açılmaması hususunda Kurul'a takdir yetkisi tanınmıştır. Bu takdir yetkisinin kaynağı, tebliğe öngörülen şartları sağlayan her anlaşmanın, mutlak surette rekabet üzerinde hissedilir bir etki yaratmadığı şeklinde yorumlanamamasıdır. Yani tebliğe öngörülen pazar payı eşikleri aşılmamış olsa dahi Kurul, piyasada hissedilir bir etkinin ortaya çıkmış olabileceğine kanaat getirerek soruşturma açılmasına karar verebilecektir.

6. maddenin 3. fıkrasında teşebbüslerin pazar paylarının tam olarak tespit edilemediği, daha açık bir ifadeyle teşebbüslerin pazar paylarının tebliğeeki eşiği geğip geğmediğinin tam olarak anlaşılamadığı durumlarda soruşturma açılabilirdiği; soruşturma açıldıktan sonra teşebbüslerin pazar paylarının tebliğeeki eşiği aşmadığının anlaşılması üzerine Kurul'un soruşturmaya son verebileceği belirtilmiştir.

6. maddenin 3. fıkrasındaki bu düzenleme, Avrupa Birliği'ndeki düzenlemeden ayrılan bir başka noktadır. Komisyon duyurusu; teşebbüslerin iyiniyetine özel bir önem atfederek, soruşturmanın açıldığı durumlarda teşebbüslerin iyiniyetli olarak duyuruda öngörülen eşikleri aşmadıklarını düşündüklerini ispatlayabilmeleri halinde para cezası verilmeyeceğini söylemektedir. Buna karşılık tebliğ, teşebbüslerin iyiniyetini göz önünde bulundurmaksızın, soruşturma sırasında teşebbüslerin pazar paylarının tebliğeeki eşikleri aşmadığının anlaşılması üzerine soruşturmaya son verilebileceğini ifade etmiştir.

Kurul'un de minimis kuralına istinaden soruşturma açılmamasına karar verdiği hallerde, soruşturma açılmamasına yönelik karar nihai bir karar olduğundan, karara karşı idare mahkemesine başvurulması mümkün olacaktır. Son olarak belirtmek gerekir ki tebliğin geçici 1. maddesine göre tebliğ, yürürlüğe gireceği tarih itibarıyla devam eden önaraştırma ve soruşturmalar bakımından da uygulanacaktır.

3. Kanun Değişikliğinden Sonraki Dönemde Verilen Rekabet Kurulu Kararları

Tespit edebildiğimiz kadarıyla, RKHK'de Haziran 2020'de yapılan değişikliklerden sonra de minimis kuralına ilişkin önemli tespitlere yer veren iki karar mevcuttur. Bunlardan ilki tebliğin henüz taslak halinde olduğu dönemde verilen 21-01/18-8 sayılı karardır⁶⁹. Karara konu olayda Karadeniz bölgesinde faaliyet gösteren ve Karadeniz Un Sanayicileri Derneği (KUSAD) üyesi olan 46 farklı teşebbüsün önemli bir çoğunluğunun ekmeklik buğday unu fiyatlarını belirlemeye yönelik uyumlu eylemlerinin olduğu iddiası üzerine yapılan soruşturmada; teşebbüslerden bazıları RKHK'de yapılan değişiklik ile birlikte de minimis kuralının hukukumuzda kazandırıldığını, Avrupa Birliği hukukunda rakipler arasındaki anlaşmalarda pazar payı eşliğinin %10 olarak uygulandığını, soruşturma raporundaki verilere göre KUSAD üyesi teşebbüslerin Türkiye toplamı içerisindeki paylarının %8,37 olduğunu ve bu nedenle de minimis kuralının uygulanması gerektiğini savunmuşlardır. Kurul ise tespitlerinde her ne kadar teşebbüslerin Türkiye toplamı içerisindeki pazar payları çok büyük olmasa da Karadeniz bölgesi kapsamında önemli bir pazar gücüne sahip olduklarını ve bu nedenle de minimis kurulunun uygulanamayacağını belirtmiştir. Nihayetinde teşebbüslerin çoğunluğuna idari para cezası uygulanmıştır.

Aslında Kurul burada Adalet Divanı'nın *Distillers Company Limited* kararındakine benzer şekilde; de minimis kuralı için öngörülen pazar payları eşiklerinin aşılmadığı tüm durumlarda rekabetin hissedilir ölçüde sınırlanmış olmadığı yönünde doğrudan bir tespitin yapılamayacağını, pazar payı eşikleri aşılmamış olsa dahi rekabetin önemli ölçüde sınırlanmış olabileceğini ifade etmek istemiştir. Ancak kanaatimizce kararda problemlili olan husus şudur: Kurul, pazara ilişkin yaptığı değerlendirmede bölgesel pazar tanımlamasını gerektirecek herhangi bir husus olmadığını belirtmiş ve ilgili coğrafi pazarı Türkiye olarak tespit etmiştir. İlgili coğrafi pazar Türkiye olarak tespit edildikten sonra, teşebbüslerin eylemlerinin Karadeniz bölgesinde rekabeti önemli ölçüde sınırlandığından hareketle de minimis kuralının uygulanmaması kanaatimizce hatalı olmuştur. Coğrafi pazar Türkiye

---

⁶⁹ Rekabet Kurulu, Karar No 21-01/18-8, 07.01.2021,
<<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=ade64d67-b691-4947-9444-e350d61fd6cc>>
Erişim Tarihi 30.03.2022

olarak belirlendiğine göre, rekabet üzerindeki etkinin de yine Türkiye pazarı yönünden incelenmesi gerekirdi. Ancak kararda esas itibariyle rakip teşebbüsler arasındaki fiyat tespiti nedeniyle cezaya hükmedildiği ve rakipler arasındaki fiyat tespitlerinin hem genel olarak rekabet hukuku öğretisinde hem de Tebliğ'in 4. maddesinde açık ve ağır ihlal olarak kabul edildiği göz önünde bulundurulduğunda; karara konu eylemler her halükarda de minimis kuralından yararlanamaz nitelikte görünmektedir.

Kurulun, kanun değişikliğinden sonra de minimis kuralıyla ilgili tespitlere yer verdiği ikinci kararı 21-22/267-117 sayılı karardır⁷⁰. Karara konu olayda DYO Boya Fabrikaları Sanayi ve Ticaret A.ř. isimli teşebbüsün, bayilerinin yeniden satış fiyatını belirlediği ve bayiler yönünden müşteri ve bölge kısıtlamaları uyguladığı iddiaları üzerine yapılan soruşturmada; DYO, de minimis kuralının yürürlüğe girdiği anda devam eden ve açılacak olan tüm soruşturmalarda uygulanacağını, soruşturmada ileri sürülen iddiaların tamamının dikey ihlal niteliğinde olduğunu ve Tebliğ'de de minimis kuralının uygulanmayacağının belirtildiği açık ve ağır ihlallerden sayılmadığını, pazar payının dikey ilişkiler yönünden öngörülen %15'lik eşişin altında kaldığını, anılan tüm nedenlerle de minimis kuralının uygulanabilir olduğunu savunmuştur.

Kurul öncelikle de minimis kuralına ilişkin genel açıklamalara yer vermiştir. Bu kapsamda ilk olarak de minimis kuralının RKHK'nin "Kurulun İnceleme ve Araştırmalarında Usul" başlıklı dördüncü kısmında düzenlendiği ve bu nedenle maddi hukuka değil usul hukukuna ilişkin bir kural olduđu⁷¹; Kurulun RKHK m. 4

⁷⁰ Rekabet Kurulu, Karar No 21-22/267-117, 15.04.2021, <<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=720e626d-5e87-4525-93a4-2e2e1a55d1e4>>, Erişim Tarihi 30.03.2022.

⁷¹ De minimis kuralının usul hukukuna mı yoksa maddi hukuka mı ilişkin olduğu, kuralın uygulanma zamanına etki edebilir. De minimis kuralının bir usul hukuku kuralı olduğu kabul edilirse, usul hükümlerinin tamamlanmış işlemleri etkilememek kaydıyla derhal yürürlüğe gireceğinden hareketle kuralın, tebliğin yürürlüğe girdiği tarihte devam eden ve sonradan açılacak tüm soruşturmalar bakımından uygulanabilir olması gerekir. Buna karşılık de minimis kuralı bir maddi hukuk kuralı olarak kabul edilirse ne olacağı incelenmelidir. Kural olarak kanunlar yürürlüğe girdikleri tarihten itibaren ve yürürlükte buldukları dönem içinde ortaya çıkan olay ve ilişkilere uygulanırlar. Bu anlamda de minimis kuralının bir maddi hukuk kuralı olduğu kabul edilirse, soruşturmanın RKHK'de yapılan değişiklik sonrası açıldığı ancak soruşturmaya konu anlaşmanın RKHK'deki değişiklikten önce gerçekleştiği hallerde de minimis kuralı uygulanamaz. Ancak bu ihtimalde dahi rekabeti sınırlayıcı anlaşmanın tarafı teşebbüslerin en nihayetinde bir ceza yaptırımını ile karşı karşıya kaldığı, de minimis kuralının uygulandığı hallerde teşebbüslerin, yasağa aykırı davranmaları sebebiyle alacakları cezadan kurtuldukları ileri sürülerek; ceza hukukundaki lehe hükümlerin geriye yürümesi prensibi gereği kuralın, kanunun yürürlüğünden önce ortaya çıkmış ihlallere de uygulanabileceği söylenebilir. Ancak hem RKHK'nin de minimis kuralını düzenleyiş şeklinden hem de Kurul'un de minimis kuralının bir usul hukuku kuralı olduğu yönündeki ifadelerinden sonra bu tartışmanın pratik bir önemi olmadığını ifade etmek gerekir.

anlamında rekabet ihlalinin varlığına veya yokluğuna ilişkin bir inceleme yapmasına gerek olmadığı belirtilmiştir. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Avrupa Birliği hukukunda de minimis kuralı, usul hukukuna değil maddi hukuka ilişkin bir kural olarak düzenlenmiştir. Zira kurala ilişkin Avrupa Komisyonu duyurusunda, şartları sağlayan anlaşmaların, ABİHA m. 101'deki yasağın kapsamı dışına çıkacağı belirtilerek, kural aslında ABİHA m. 101'deki yasağın bir istisnası olarak düzenlenmiştir. Bu da Avrupa Birliği hukuku ile Türk hukuku arasındaki önemli farklardan biridir.

Bunun yanı sıra Kurul, de minimis kuralının rekabet otoriteleri açısından emek ve zaman maliyetini azalttığını, daha önemli ihlallere öncelik verilmesini sağlayarak kaynak tahsisinde etkinlik yarattığını ve bunun sonucu olarak usul ekonomisi ilkesinin gerçekleştirildiğini ifade etmiştir.

Somut olayla ilgili Kurul, öncelikle de minimis kuralının açık ve ağır ihlaller yönünden uygulama bulamayacağını belirtmiş; daha sonra hem yeniden satış fiyatının tespiti hem de müşteri ve bölge kısıtlamalarının aynı olayda bulunmasının, dikey anlaşmalardaki tek bir ihlale kıyasla rekabeti daha büyük ölçüde etkilediğini ifade etmiştir. DYO'nun eylemleri açık ve ağır ihlal kapsamında değerlendirildiği için, pazar paylarına ilişkin ayrıca bir tespite yer verilmemiştir. Sonuç olarak DYO'nun ne de minimis kuralından ne de bireysel muafiyet ile grup muafiyetinden yararlanmadığı belirtilerek, idari para cezası uygulanmıştır. Karar, de minimis kuralına ilişkin detaylı açıklamaları sebebiyle önemlidir.

SONUÇ

Normal şartlar altında amacı yahut etkisi yönünden rekabeti sınırlayıcı olmasına rağmen, piyasa üzerinde hissedilir bir etki yaratmayan anlaşma, eylem ve kararların yasak kapsamı dışına çıkarılması de minimis kuralı olarak adlandırılmaktadır. De minimis kuralı, rekabet otoriteleri ve mahkemelerin, rekabet üzerinde kayda değer bir etki yaratmayan anlaşmalarla gereksiz yere zaman ve emek harcamasının önüne geçerek usul ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Kuralın asıl amacı ise KOBİ'lerin rekabet ihlali oluşturabilecek bazı faaliyetlerinin yasak kapsamı dışında tutulması, böylece büyük ölçekli rakipleri karşısındaki rekabet güçlerinin arttırılmasıdır. Zira rekabet ihlali oluşturduğu tespit edilen her faaliyetin mutlak surette cezalandırılması kimi hallerde adaletsiz sonuçlar doğurabilir, bunun ötesinde özellikle küçük teşebbüslerin, sık sık yaptırımlarla karşılaşması neticesinde büyük ölçekli rakipleri karşısında tutunamamasına sebep olabilir. Bu durumun da piyasadaki rekabet ortamını yok etmesi ve tekelleşmeye yol açması olasıdır.

De minimis kuralının tarihsel gelişimi Avrupa Birliği ve Türk rekabet hukukunda farklı olmuştur. Zira Avrupa Birliği hukukunda de minimis kuralı 1970'ten beri Avrupa Komisyonu'nun yayınladığı duyurularda yer alırken, Türk

hukukunda 2020 kanun değişikliklerine kadar kuralla ilgili açık bir düzenleme mevcut olmamıştır. Buna karşılık kuralın uygulanma şartları bakımından RKHK'ye eklenen fıkra ve sonrasında yayınlanan tebliğ, ufak farklılıklar dışında genel olarak Avrupa Komisyonu duyurusuyla paralel ltleri kabul etmiştir.

Kanun değişikliği sonrası verilen ilk Kurul kararında, tıpkı değişiklikten önceki kararların bir kısmında olduğu gibi, de minimis kuralının uygulanma şartlarına ilişkin olarak isabetli olmayan bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Her ne kadar kuralın uygulanma esaslarına ilişkin tebliğ yürürlüğe girmiş olsa da Rekabet Kurulu'nun kuralı nasıl yorumladığı ve ne tür ihlallerde kuralı uygulayıp uygulamadığının belirlenmesi açısından daha fazla zamana ve karara ihtiyaç olduğu açıktır.

KAYNAKÇA

- Akıncı A, *Mukayeseli Hukuk Açısından Amerikan ve Avrupa Topluluğu Hukukunda Rekabetin Yatay Kısıtlanması*, Rekabet Kurumu, 2001.
- Akman P, “The Court of Justice’s Expedia Ruling Undermines the Economic Approach by Eliminating the ‘De Minimis’ Defence in Object Agreements”, <<https://competitionpolicy.wordpress.com/2013/06/04/the-court-of-justices-expedia-ruling-undermines-the-economic-approach-by-eliminating-the-de-minimis-defence-in-object-agreements/>>, Erişim Tarihi 29.03.2022
- Arı Z, “Rekabet Hukukunda De Minimis Kuralı (Hissedilir Etki)”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 21(4), 2002, s. 69-97.
- Aslan Y, *Rekabet Hukuku: Teori – Uygulama – Mevzuat*, 5. Bası, Ekin Basım Yayın, 2017.
- Aslan Y, *Rekabet Hukuku: Teori ve Uygulama*, 6. Bası, Ekin Basım Yayın, 2021.
- Aşçıoğlu Öz G, *Avrupa Topluluğu ve Türk Rekabet Hukukunda Hakim Durumun Kötüye Kullanılması*, Rekabet Kurumu, 2000.
- Ateş M, “Son Yapılan Düzenlemeler Işığında AB Rekabet Hukuku ve Politikasına Genel Bir Bakış”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 7(2), 2008, s. 47-76.
- Ateş M, *Rekabet Hukukuna Giriş*, 2. Bası, Adalet Yayınevi, 2019.
- Badur E, *Türk Rekabet Hukukunda Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar*, Rekabet Kurumu, 2001.
- Erol K, *Rekabet Kurallarının Ülke Dışı Uygulanması*, Rekabet Kurumu, 2000.
- Esin A, “Avrupa Birliği Rekabet Hukuku’nda De Minimis Kuralı Değişiyor”, *Rekabet Bülteni*, 3(5), 2001, s. 9-14.
- Ezrachi A, *EU Competition Law: An Analytical Guide to the Leading Cases*, 6. Bası, Hart Publishing, 2018.
- Faull J / Nikpay A, *The EU Law of Competition*, 3. Bası, Oxford University Press, 2014.
- Garner B A (Ed.), *Black’s Law Dictionary*, 9. Bası, Thomson Reuters, 2009.
- Gürkaynak G / Yaşar A G, “‘‘Rekabeti Kısıtlayıcı Amaç’ı Yeniden Değerlendirmek: ‘Groupement Des Cartes Bancaires v. Commission’ Kararı Işığında Yeni Bir Gün’”, *Rekabet Dergisi*, 16(1), 2015, s. 41-103.
- Güven P, *Rekabet Hukuku*, 2. Bası, Yetkin Yayınları, 2008.
- Inesi A, “A Theory of De Minimis and a Proposal for Its Application in Copyright”, *Berkeley Technology Law Journal*, 21(2), 2006, s. 945-995.
- Karakelle İ H, “Rekabet Politikası ve Türkiye Deneyimi”, *Türkiye İkinci Uluslararası Rekabet Sempozyumu (6-7 Mart 2000, İstanbul/Türkiye)*, Rekabet Kurumu, 2000.

- Kesici B, *Rekabet Hukukunun İhlalinden Kaynaklanan Haksız Fiil Sorumluluğu*, On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- Koziol H, “Comparative Conclusions”, Helmut Koziol (Ed.), *Basic Questions of Tort Law from a Comparative Perspective*, Jan Sramek Verlag, 2015.
- Küçükayhan Aşçıoğlu M, *Rekabet Hukuku ve Dağıtım Sözleşmeleri*, Adalet Yayınevi, 2011.
- Nemerofsky J, “What is a ‘Trifle’ Anyway?”, *Gonzaga Law Review*, 37(2), 2001-2022, s. 315-341.
- Özden Merhacı S / Erkan V U, “Anglo-Amerikan Hukukundan Kıta Avrupası Hukukuna – Özel Hukukta De Minimis Kuralı”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(2), 2018, s. 49-70.
- Pazzi M G, “The Review of the De Minimis Notice”, *Italian Antitrust Review*, 1(3), 2014, s. 245-249.
- Pekcantez H / Atalay O / Özekes M, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 5. Bası, Vedat Kitapçılık, 2017.
- Pouncey C / Dietzel K / Herron M, “EU Commission Adopts Revised De Minimis Notice Exempting Certain Agreements from the EU Competition Law Rules and Continues Hard-line Approach to Object Restrictions”, <<https://www.lexology.com/library/document.ashx?g=8fd07e4c-a98e-4819-8c29-70494e189ed4>>, Erişim Tarihi 25.03.2022.
- Sanlı K C, *Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanunda Öngörülen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı Sözleşme ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği*, Rekabet Kurumu, 2000.
- Scordamaglia-Tousis A, “New De Minimis Communication: ‘De Minimis’ and ‘By Object’ Restrictions of Competition Law”, *Journal of European Competition Law & Practice*, 5(10), 2014, s. 698-700.
- Tekinalp G / Tekinalp Ü, *Avrupa Birliği Hukuku*, Beta Yayınları, 1997.
- Tomur K, *Kobiler ve Rekabet Politikası – De Minimis Kuralının Rekabet Hukukundaki Yeri, İşlevi ve Uygulama Prensipleri*, Rekabet Kurumu, 2004.
- Topçuoğlu M, *Rekabeti Kısıtlayan Teşebbüsler Arası İşbirliği Davranışları ve Hukuki Sonuçları*, Rekabet Kurumu, 2001.
- Veech M L / Moon C R, “De Minimis Non Curat Lex”, *Michigan Law Review*, 45(5), 1947, s. 537-570.
- Whish R / Bailey D, *Competition Law*, 7. Bası, Oxford University Press, 2012.
- Yiğit İ, *Rekabet İhlallerinden Doğan Tazminat Sorumluluğu*, Vedat Kitapçılık, 2013.